

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти
магістр

на тему: «Управління ризиком зниження фінансової стійкості на підприємстві»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньою програмою
Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок
спеціальності 072 Фінанси, банківська
справа, страхування та фондовий ринок
ступеня вищої освіти магістр
групи 1
Сливка Ю. Г.

Полтава 2024 року

ЗМІСТ

	ст.
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ ЗНИЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	8
1.1. Економічна сутність ризику зниження фінансової стійкості підприємства та чинники його формування	8
1.2. Управління ризиком зниження фінансової стійкості підприємства.....	14
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РИЗИКУ ЗНИЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	20
2.1. Оцінка показників ризику зниження фінансової стійкості.....	20
2.2. Аналіз типу фінансової стійкості та факторний аналіз порогу рентабельності і запасу фінансової стійкості.....	30
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ ЗНИЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	39
3.1. Управління ризиком зниження фінансової стійкості на основі формування оптимальної структури капіталу підприємства.....	39
3.2. Шляхи забезпечення підвищення ефективності використання капіталу підприємства.....	45
ВИСНОВКИ.....	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56
ДОДАТКИ.....	62

ВСТУП

Актуальність теми. Фінансова діяльність суб'єкту господарювання у всіх її проявах пов'язана із багатьма ризиками, ступінь здійснення впливу яких на результати господарювання значно зростає по мірі зростання непередбачуваності відносно зовнішнього середовища.

Фінансові ризики є одними із найвагоміших в межах загального портфеля підприємницьких ризиків. Саме управління даними ризиками є вагомою складовою підвищення і підтримання фінансової стійкості. При цьому ці ризики та рішення відносно управління ними здійснюють істотний вплив на різні аспекти стратегічного розвитку в межах суб'єкту. В реаліях, що склалася питання фінансових ресурсів та їх складових в межах підприємства постало ще гостріше, що підсилило дію ризику втрати фінансової стійкості підприємства. Ризик втрати фінансової стійкості суб'єкту за найгіршого сценарію розвитку подій може провокувати банкрутство суб'єкту. Тож, вважаємо дану тему надзвичайно актуальною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана в межах програми науково-дослідних робіт ініціативної наукової тематики кафедри фінансів, банківської справи та страхування «Удосконалення механізму фінансової діяльності підприємств, організацій і установ».

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в узагальненні теоретичних і методичних підходів відносно визначення сутності ризику зниження фінансової стійкості та управління ним.

З ціллю досягнення окресленої в межах кваліфікаційної роботи мети було поставлено і вирішено завдання:

- узагальнити сутність поняття ризик зниження фінансової стійкості, окреслити чинники впливу на даний ризик;
- окреслити теоретичні й методологічні аспекти здійснення оцінки ризику втрати фінансової стійкості підприємства;
- обґрунтувати зміст процесу управління ризиком зниження фінансової стійкості на підприємстві;

– оцінити ризик зниження фінансової стійкості підприємства «XXX» за 2021 – 2023 рр.;

– обґрунтувати напрямки покращення управління ризиком зниження фінансової стійкості підприємства.

Предмет і об’єкт дослідження. Предметом дослідження є ризик зниження фінансової стійкості під час господарювання підприємства. Об’єктом дослідження є діяльність ПІДПРИЄМСТВА «XXX».

Методи дослідження. Під час дослідження в роботі використовувались такі методи: абстрактно-логічний – під час теоретичного узагальнення сутності фінансової стійкості та чинників її формування; індукції та дедукції - під час уточнення понятійного апарату пов’язаного із фінансовою стійкістю підприємства; аналізу і синтезу – під час комплексної оцінки фінансової стійкості підприємства; розрахунку показників-коефіцієнтів; табличний, графічний – під час наочного відображення результатів дослідження.

Інформаційна база. Інформаційною базою відносно проведеного дослідження є законодавчі та нормативні акти, літературні джерела, а також фінансова звітність ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021 – 2023 рр.

Наукова новизна та практичне значення одержаних результатів. Наукова новизна кваліфікаційної роботи полягає в поглибленні та уточненні сутності поняття ризик зниження фінансової стійкості та чинників впливу на ризик зниження фінансової стійкості, узагальненні підходів до оцінки ризику зниження фінансової стійкості. Набули подальшого розвитку заходи стосовно покращення процесу управління ризиком зниження фінансової стійкості на підприємстві.

Система запропонованих заходів окреслюється своїм практичним спрямуванням і може використовуватись під час управління ризиком зниження фінансової стійкості на підприємстві будь-якої галузі. Практичне значення з приводу результатів дослідження полягає у обґрунтуванні напрямів покращення процесу управління ризиком зниження фінансової стійкості на підприємстві з ціллю зменшення негативного впливу на фінансову безпеку підприємства та ймовірність розвитку ситуації банкрутства.

Особистий внесок здобувача. Кваліфікаційна робота – самостійне наукове дослідження. Напрацювання, узагальнення, висновки, пропозиції наявні в роботі є авторськими.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були оприлюднені й отримали позитивну оцінку науковців на конференціях:

1) VII Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством» (Полтава, ПДАУ, 28-29 березня 2024 р.);

2) VII Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні питання сучасної економічної науки» (Полтава, ПДАУ, 15 травня 2024 р.).

Публікації. Основні результати дослідження, що ілюструють його новизну, опубліковані у наукових публікаціях:

1. Ваць О., Мазніченко Д., Кгаєвська В., Сливка Ю. Прибуток як основа покращення фінансового стану підприємства, його стійкості та безпеки. *Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством».* 28-29 березня 2024 року. Полтава : ПДАУ. С. 391-392.

2. Безус О., Болтобаєв О., Сливка Ю., Яковенко С. Бюджетування фінансових ресурсів з ціллю впливу на фінансовий стан та зниження ризику фінансової стійкості. *Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання сучасної економічної науки».* 15 травня 2024 року. Полтава : ПДАУ. С. 190-192.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел, який нараховує 63 найменування, містить 27 таблиць, 8 рисунків, 5 додатків. Основний зміст роботи викладено на 51 сторінці друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ ЗНИЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність ризику зниження фінансової стійкості підприємства та чинники його формування

Управління фінансовою стійкістю підприємства здійснюється в умовах невизначеності, зумовленої науковим прогресом, нестабільністю політичної ситуації, зростанням конкуренції на товарних і фінансових ринках, посиленням глобалізаційних процесів та дефіцитом інформації, а також за наявності різноманітних способів і варіантів перетворення можливостей у дійсність та багатоваріантності реалізації управлінських рішень.

У момент прийняття будь-якого рішення дуже часто неможливо отримати чітку та вичерпну інформацію щодо зовнішніх та внутрішніх чинників, які визначатимуть майбутній стан середовища реалізації стратегії підприємства.

Так проявляється сутність невизначеності як об'єктивної форми існування навколишнього середовища.

Велика ймовірність виникнення «стратегічних несподіванок» призводить до виникнення ризику зниження фінансової стійкості, що зумовлює необхідність приймати стратегічні фінансові рішення і поза циклами планування з метою швидкого реагування на зміни зовнішнього середовища. Це, в свою чергу, потребує створення відповідної підсистеми контролю ризику обраної стратегії та управління ризиком втрати фінансової стійкості.

Тож, в межах табл. 1.1 нами подані погляди науковців на сутність поняття «ризик зниження фінансової стійкості».

Дослідивши сутність поняття окреслимо базові прояви в межах ризику зниження фінансової стійкості. Тож, вважаємо, що основними проявами ризику зниження фінансової стійкості є:

- зниження відносно рівня прибутковості суб'єкту;

- зниження відносно ефективності його фінансової діяльності;
- ймовірність виникнення ситуації банкрутства протягом певного періоду часу.

Таблиця 1.1

Сутність поняття «ризик зниження фінансової стійкості»

Сутність поняття	Автор, джерело
Трактування поняття як порушення рівноваги відносно фінансового розвитку суб'єкту. Ризик зниження фінансової стійкості - це ризик, котрий генерується недосконалістю в межах структури капіталу, тобто надмірним використанням капіталу, що є позиковим, що розбалансовує грошові потоки та збільшує ризик зростання ймовірності настання банкрутства	Дорогань-Писаренко Л. О, Дроботя Я. А., Дорошенко О. О. [19]
Ризик зниження фінансової стійкості – ймовірність стосовно виникнення фінансових втрат внаслідок формування неефективної структури капіталу, що провокує розбалансованість грошових потоків суб'єкту господарювання	І. О. Бланк [5-9]
Ризик зниження фінансової стійкості – це ймовірність стосовно погіршення фінансового стану (можливо навіть банкрутство) спричинена реалізацією альтернативного фінансового рішення в реаліях невизначеності	П. О. Куцик [31]
Ризик зниження фінансової стійкості - це ймовірність втрати фінансової стійкості внаслідок розбалансованості складових грошових потоків спровокованих надмірним використанням позикових коштів	Власне трактування

Варто також окреслити той факт, що ризик зниження фінансової стійкості може формуватися як у довгостроковому проміжку часу, так і у короткостроковому.

У довгостроковій перспективі ризик відносно зниження фінансової стійкості суб'єкту генерується як неефективною системою здійснення управління в межах фінансів підприємств, так і невизначеністю відносно цілей його фінансової діяльності, невизначеністю стосовно зовнішнього фінансового середовища.

Оскільки ризик похідний від процесу невизначеності (в межах природи і цілей), то вважаємо, що варто досліджувати ризик зниження фінансової стійкості, як результат формування невизначеності, при цьому чітко визначаючи ймовірні причини та чинники даного ризику.

Причинами ймовірності настання ризику зниження фінансової стійкості на стратегічному рівні є певні події, котрі відхиляються від плану, котрі можуть спричинити відхилення від сформованої стратегії.

Результат формування причин стосовно ризику зниження фінансової стійкості - небажаний розвиток подій, як наслідок відхилення від окресленої стратегічної цілі суб'єкту [5-9; 31].

Чинники ризику зниження фінансової стійкості суб'єкту у даному випадку є умовами, котрі провокують чи сприяють виникненню причин відносно даного ризику.

Отже, до базових чинників, котрі провокують зниження фінансової стійкості підприємства та підвищують ймовірність настання ризику слід віднести [32; 43; 45]:

1) неефективне структурування капіталу. Недосконалість відносно структури капіталу може бути спровокована:

- значною часткою в структурі капіталу позик, котрі є короткостроковими;
- розміщення акцій в межах фондового ринку за цінами, що є нижчими від планових;
- знецінення амортизаційного фонду спровоковане інфляційними процесами;
- зростання ставок відсотку в межах короткострокового кредитування банками підприємств;
- відмова підприємству у наданні довгострокової позики;
- помилка менеджерів підприємства при обрахунку потреби у позикових коштах;
- загальна нестабільність в межах соціально-економічної ситуації в державі;

2) зниження ліквідності в межах суб'єкту. Зниження ліквідності може провокувати нестачу коштів у потрібний час, і, як наслідок підприємство може понести збитки через невиконання взятих зобов'язань.

Ймовірними причинами стосовно виникнення такої ситуації можуть бути:

- помилки за бюджетування відносно руху грошових коштів;
- зростання обсягу боргів дебіторів, що є простроченими;

- неможливість отримати банківський кредит у короткостроковому проміжку з ціллю погашення касових розривів;

- низький рівень відносно організації процесу фінансового планування;
- криза у взаєморозрахунках суб'єкту господарювання;
- несприятлива кон'юнктура в межах фінансового ринку;

3) збитки, що можуть виникнути у випадку коли контрагенти частково або ж і повністю не можуть виконати власні кредитні зобов'язання. До базових причин виникнення такої ситуації варто віднести:

- несвоєчасність здійснення оплати покупцем;
- неплатоспроможність покупця;
- зростання обсягів дебіторської заборгованості;
- низький рівень відносно організації фінансового планування;
- кризова ситуація у взаєморозрахунках в межах підприємства;
- несприятлива кон'юнктура в межах фінансового ринку;
- законодавча незахищеність;
- відсутність розвинутої системи здійснення страхування відносно кредитних

ризиків;

4) непослідовність в межах податкової політики держави, зокрема:

- формування нових податків;
- збільшення ставок в межах оподаткування;
- зміна стосовно термінів та умов здійснення сплати податків;
- відміна податкових пільг;
- сплата штрафів та пені у випадку порушення податкового законодавства.

Даний чинник впливає на обсяги чистого прибутку та можливості останнього бути рефінансованим як власний капітал в діяльність суб'єкту;

5) зниження інвестиційної активності. Зниження інвестиційної активності може бути спровоковане наступними причинами:

- втрата привабливості проекту;
- кон'юнктурні зміни на інвестиційному ринку;
- несвоєчасність здійснення фінансування в межах проекту;

- несвоєчасність відносно підготовки проекту;
- зниження стосовно вартості цінних паперів підприємства;
- рівень підприємницької активності;
- науково-технічний прогрес;
- розвиток фондового ринку.

б) операційний чинник, що призводить до втрат прибутків та капіталів внаслідок операційних дій. Спровокований даний чинник наступними причинами:

- збоями виробничо-господарської діяльності суб'єкту;
- збоями в межах комп'ютерних систем;
- поломкою обладнання;
- зношеністю обладнання;
- впровадженням нових технологій з боку конкурентів, що передбачає зниження ціни на товар;
- неефективним плануванням;
- зростанням операційного та відповідно фінансового циклів;

7) неефективність відносно організаційної структури провокує невірні управлінські рішення, в тому числі і відносно структурування капіталу, що впливає на ризик зниження фінансової стійкості суб'єкту.

Ідентифікувавши базові чинники, котрі провокують ризик зниження фінансової стійкості, виникає необхідність здійснити оцінку ймовірності настання даного ризику та збитків, що може провокувати цей ризик з ціллю ефективного подальшого управління.

Детальний аналіз показників оцінки стійкості підприємства, дає змогу здійснити вчасну ідентифікацію відносно потенційної небезпеки та джерел її виникнення, при цьому оцінивши наслідки ймовірних втрат вчасно здійснити заходи щодо локалізації або ж мінімізації негативного прояву відносно даного ризику.

В межах табл. 1.2. подана комплексна система відносно оцінки ризику зниження фінансової стійкості [19-24; 50-52; 62-63].

Вважаємо, що окреслена нами система здійснення оцінки є комплексною, бо враховує як потреби у залученні позикового капіталу загалом, адже власне позиковий

капітал і проковує ризик зниження фінансової стійкості, так і ймовірнісні, статистичні, коефіцієнти, управлінські характеристики відносно даного ризику. Проте, дана система не є вичерпною і може бути доповнена у разі потреби.

Таблиця 1.2

Комплексна система відносно оцінки ризику зниження фінансової стійкості

Напрямок в межах системи оцінки ризику зниження фінансової стійкості	Характеристика напрямку
Початкова оцінка відносно формування даного ризику	<ol style="list-style-type: none"> 1. Початкове дослідження відносно потреби до розширення обсягів діяльності завдяки залученню позикового капіталу. 2. Дослідження відносно потреби зниження вартості капіталу за рахунок залучення позикового капіталу.
Якісний аналіз відносно ризику зниження фінансової стійкості	<ol style="list-style-type: none"> 1. Окреслення потенційних зон ризику. 2. Окреслення причин даного ризику. 3. Оцінка можливостей подолання даних причин ризику
Кількісний аналіз відносно ризику	<ol style="list-style-type: none"> 1. Оцінка ризику за статистичними показниками. 2. Оцінка ризику за коефіцієнтним методом. 3. Оцінка ризику аналітичним методом. 4. Оцінка ризику з використанням методу аналогій. 5. Оцінка ризику з використанням думок експертів. 6. Оцінка ризику за сценарним методом. 7. Оцінка ризику за допомогою аналізу чутливості проекту, коригування норми дисконту з урахуванням ризику.
Оцінка за ймовірністю	<ol style="list-style-type: none"> 1. Оцінка ймовірності настання ризику. 2. Оцінка ймовірного обсягу збитків.
Оцінка ризику за обсягами для прийняття управлінського рішення	<ol style="list-style-type: none"> 1. Мінімальний ризик. 2. Помірний ризик. 3. Допустимий ризик. 4. Неприпустимий ризик
Оцінка ризику за способами його мінімізації	<ol style="list-style-type: none"> 1. Оцінка можливості усунення ризику завдяки розрахунку ефекту фінансового левериджу та формуванні оптимальної структури капіталу. 2. Оцінка можливості лімітування даного ризику. 3. Оцінка можливості передачі даного ризику страховій компанії. 4. Оцінка можливості диверсифікації в межах цього ризику. 5. Оцінка можливості формування додаткових резервів з метою зниження ймовірності настання даного ризику

Проте оцінка дозволить лише окреслити проблематику та вузькі місця в управлінні, надалі ж потрібно буде вживати заходів з ціллю зменшення впливів, що провокують ризик зниження фінансової стійкості в межах конкретного суб'єкту.

1.2. Управління ризиком зниження фінансової стійкості підприємства

Власне процес управління відносно ризику зниження фінансової стійкості дозволяє забезпечити фінансову стійкість суб'єкту у довгостроковому періоді.

Організація ризик-менеджменту в межах підприємства загалом та в межах ризику зниження фінансової стійкості зокрема дозволяє вчасно вирішувати управлінські проблеми у короткостроковому та довгостроковому періоді.

Тож, вважаємо, що система управління ризиком зниження фінансової стійкості вирішує наступні завдання [19-24; 51-53; 62-64]:

- ефективного планування відносно потреб у капіталі;
- ефективний розподіл капіталу;
- планування відносно забезпечення поточної платоспроможності;
- оптимізація кредиторської і дебіторської заборгованостей;
- підвищення кредитного та інвестиційного рейтингу;
- підвищення фінансової стійкості.

Вирішення даних завдань не лише зменшить ймовірність настання ризику зниження фінансової стійкості, а й сприятиме досягненню стратегічних фінансових цілей в межах підприємства.

Управління відносно ризику зниження фінансовою стійкістю є системною роботою, котра в межах комплексу включає [4-8; 19-24; 51-54; 62-64]:

- процес ідентифікації та аналізу даного ризику;
- розробку та впровадження заходів стосовно управління цим ризиком.

Управління цим ризиком ґрунтується на концепції прийнятного рівня відносно ризику зниження фінансової стійкості, що передбачає можливість здійснення раціонального впливу на рівень ризику і формування його прийнятного значення.

В межах табл. 1.3 подано комплексну систему здійснення управління ризиком зниження фінансової стійкості на підприємстві.

Вважаємо, що оскільки цей ризик може бути спровокований довгостроковими та короткостроковими змінами водночас, то при розробці стратегії здійснення управління це обов'язково повинно бути враховано.

Таблиця 1.3

Комплексна система здійснення управління ризиком зниження фінансової стійкості на підприємстві

Стратегічний рівень управлінського процесу	Операційний рівень управлінського процесу
Окреслення стратегічних цілей відносно управління ризиком зниження фінансової стійкості суб'єкту	Окреслення операційних цілей відносно управління фінансовими ризиками
Аналіз фінансової стійкості та моніторинг зовнішнього середовища діяльності суб'єкту	Ідентифікація потенційних загроз. Якісний і кількісний аналіз даного ризику
Окреслення стратегії здійснення управління ризиком зниження фінансової стійкості	Окреслення в рамках обраної стратегії методів здійснення управління ризиком зниження фінансової стійкості
Втілення стратегії	Поточне управління ризиком зниження фінансової стійкості
Моніторинг ефективності стратегії та за необхідності її коригування в наспупних періодах	Реалізація заходів із оптимізації ризику в подальших періодах

Довгострокова складова – базис стратегії, короткострокова міститься у оперативному здійсненні процесу управління.

Реалізація заходів відносно процесу здійснення управління ризиком зниження фінансової стійкості на підприємстві відбувається в межах всіх структурних підрозділів підприємства (табл. 1.4) [4-8; 19-24; 51-53; 62-64].

В синергії стратегія, заходи і процедури відносно здійснення процесу управління ризиком зниження фінансової стійкості формують собою певний механізм здійснення управлінського процесу.

Загалом здійснення даного управлінського процесу – синергія із методів, прийомів і заходів, котрі дозволяють спочатку спрогнозувати ймовірність настання ризику, а потім вжити певних заходів відносно його зниження, відмови від ризику або ж усунення його негативних наслідків.

Отже, процес здійснення управління ризиком зниження фінансової стійкості включає [19-24; 32]:

- окреслення загроз відносно втрати фінансової стійкості суб'єкту;
- оцінювання ймовірності можливого збитку;
- дослідження чинників впливу на можливий збиток;
- здійснення заходів із зниження ймовірності настання ризику, відмови від ризику або ж усунення його негативних наслідків.

Таблиця 1.4

Реалізація заходів відносно управління ризиком зниження фінансової стійкості в розрізі структурних підрозділів

Причини ризику	Структурні підрозділи						
	Загальний менеджмент підприємства	Відділ фінансів	Відділ маркетингу	Відділ постачання	Відділ виробничого процесу	Транспортний відділ	Відділ персоналу
Неефективна структура капіталу	+	+					+
Зниження ліквідності в межах суб'єкту	+	+	+	+	+		+
Невиконання зобов'язань контрагентів	+	+	+	+	+		+
Непослідовність в межах податкової політики держави	+	+					+
Зниження інвестиційної активності	+	+			+		+
Операційний чинник				+	+	+	+
Неефективність організаційної структури	+						+

Досліджуючи механізм здійснення управління відносно ризику зниження фінансової стійкості варто відзначити, що існують стратегії здійснення даного управління, котрі базуються на внутрішніх механізмах, і ті, що базуються на зовнішніх механізмах захисту.

Тож, управління відносно ризику зниження фінансової стійкості передбачає використання таких стратегій:

- стратегія уникнення ризику, котра передбачає відмову від ризику за його значних втрат або ж за значної ймовірності стосовно настання;

- стратегія утримання ризику відносно ризику зниження фінансової стійкості – стратегія, що передбачає перекладання ризику на кредиторів;
- стратегія зменшення ризику – передбачає використання під час формування структури капіталу механізмів диверсифікації та лімітування;
- стратегія передачі ризику – передбачає передачу ризику зниження фінансової стійкості страховій компанії.

Перша стратегія вважається найбільш радикальною та застосовується за значного ризику втрати фінансової стійкості передбачаючи відмову від залучення позикового капіталу. Дана стратегія передбачає повне уникнення втрат пов'язаних із ризиком втрати фінансової стійкості, проте дана стратегія не дозволяє отримати прибуток. Ця стратегія орієнтує на використання лише власних фінансових ресурсів.

Застосування такої стратегії ефективно у випадку:

- неприйняттого рівня відносно ризику;
- рішення відмови від даного ризику, що не провокує до утворення інших ризиків;
- рівень ризику набагато вищий за ймовірної прибутковості;
- якщо ймовірні фінансові втрати не можуть бути відшкодовані власними ресурсами.

Наступна стратегія – стратегія утримання ризику, вона використовується, як правило коли джерело ризику чітко ідентифікується та виокремлюється.

Виділивши найбільш небезпечну ділянку в генеруванні ризику зниження фінансової стійкості дану ділянку можна зробити контрольованою, таким чином знизивши ймовірність настання відносно ризику зниження стійкості фінансів.

Третя стратегія, стратегія зменшення ризику передбачає здійснення процесу лімітування відносно використання власних і позикових ресурсів та механізму їх диверсифікації. На практиці реалізація цих двох механізмів передбачає використання фінансового левериджу, що окреслить доцільність залучення позикового капіталу взагалі. І у випадку якщо ефект фінансового левериджу буде мати позитивне значення (досягається за умов якщо коефіцієнт валової рентабельності активів є вищим ніж відсотки за кредит), то доцільним буде здійснення процесу оптимізації відносно структури капіталу. Власне оптимізація відносно структури капіталу дозволить його диверсифікувати уникаючи ризику зниження фінансової стійкості.

Оптимізація структури капіталу передбачає використання одного із трьох критеріїв [4-8]:

- максимізації рівня рентабельності;
- мінімізації середньозваженої вартості;
- мінімізації фінансового ризику.

Досить дієвим механізмом в рамках даної стратегії є формування підприємством додаткових резервних фондів, що дозволять використовувати їх у випадку виникнення форс мажорів.

Використання зовнішньої стратегії передбачає передачу ризику страховій компанії. Як правило передається ризик, що має ймовірність до значних втрат, оскільки передача ризику страховій компанії передбачає здійснення виплат страхових платежів.

Варто акцентувати на тому, що під час здійснення процесу страхування відносно ризику зниження стійкості фінансів може враховуватись і інфляційний ризик. Окрім того до кола страхування може бути включений і ризик реального інвестування, що також призведе до страхування ризику зниження фінансової стійкості в межах конкретного суб'єкту.

Варто окреслити, що за здійснення страхування відносно ризику зниження фінансової стійкості можуть виникати ризики, що мають [19-24]:

- прямий вплив;
- фінансовий вплив.

Дані впливи використовуються за:

- страхування упущеної вигоди;
- страхування відносно перевищення встановленого бюджету здійснення капітальних вкладень;
- страхування лізингових платежів та ін.

Стосовно здійснення страхування фінансових гарантій, то в даному випадку виникає це страхування, коли суб'єкт страхує себе від ризику за залучення позикових ресурсів у вигляді кредитів, зокрема банківських, комерційних та інших на вимогу кредиторів. Об'єктом здійснення даного страхування є ризик відносно неповернення або ж несвоєчасного повернення суми в межах основного боргу і в межах відсотків по ньому. Система показників відносно результативності

страхування під час здійснення процесу управління ризиком зниження фінансової стійкості чітко окреслена в межах страхових контрактів, акцентуючи на економічності та нейтралізації відносно ймовірних фінансових втрат, а також на співвідношенні витрат на її здійснення із обсягом можливих втрат. Отже, страхування відносно ризику зниження фінансової стійкості представляється вигідним заходом відносно зменшення ризику:

- можливість відносно залучення страхового капіталу з ціллю покриття збитків;

- можливість зниження відносно невизначеності під час фінансового планування суб'єкту;

- можливість відносно ефективнішого використання ресурсів порівняно із резервуванням, а також зменшенням витрат на здійснення процесу управління ризиком.

Проте, дана стратегія має і недоліки, зокрема [19-24; 32]:

- сплата страхового платежу;

- відсутність в межах страховиків досвіду відносно забезпечення специфічних ризиків;

- неможливість окреслення адекватного страхового покриття.

Узагальнюючи вважаємо, що систему управління відносно ризику зниження фінансової стійкості слід вважати ефективною у випадку якщо витрати на реалізацію заходів стосовно управління ризиком будуть меншими за суми ймовірних збитків.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ РИЗИКУ ЗНИЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Оцінка показників ризику зниження фінансової стійкості

Дослідження в межах кваліфікаційної роботи проведено на основі даних фінансової звітності поданої в додатках А-В підприємства «ХХХ».

Підприємство «ХХХ» займається вирощуванням зернових та зернобобових культур, овочів та баштанних культур, насіння олійних культур, коренеплодів і бульбоплодів. ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» також здійснює торгівлю харчовими продуктами, напоями, тютюновими виробами.

Діяльність суб'єкту господарювання формує потребу у створенні капіталу, перш за все статутного або ж пайового, надалі, здійснюючи функціонування підприємство може розширювати обсяги капіталу за рахунок позик та кредиторської заборгованості.

За даними табл. 2.1. проаналізуємо капітал ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Аналіз капіталу за приналежністю (табл. 2.1) окреслює значну питому позикового капіталу у всіх досліджуваних роках, що власне генерує у собі ризик відносно фінансової стійкості для підприємства «ХХХ». Так, питома вага позикового капіталу становить у 2021-2023 рр. 65,0 %, 54,4 % та 54,1 %, при цьому зменшуючись у 2023 р. порівняно із 2021 р. на 10,8 в.п.

Дослідження в межах власного капіталу показало, що у його структурі 99,0 % та 100,0 % займає додатковий капітал, який представлений нерозподіленим прибутком.

Дослідження відносно позикового капіталу за термінами користування і за ліквідністю акцентує на тому, що даний капітал 100,0 % - поточні зобов'язання, які за ліквідністю є найбільш терміновими.

Таблиця 2.1

**Аналіз динаміки, складу та структури капіталу
ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021 – 2023 рр.**

Джерела формування капіталу	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Зміни (+;-) 2023 р. порівняно з 2021 р.		
	сума, тис. грн.	у % до підсу- мку	сума, тис. грн.	у % до підсу- мку	сума, тис. грн.	у % до підсу- мку	суми, тис. грн.	пит. ва- ги, пун- ктів	2023 р. у % до 2021 р.
За приналежністю									
Власний капітал	4881	35,0	18124	45,6	19339	45,9	14458	10,8	296,2
Позиковий капітал	9062	65,0	21615	54,4	22837	54,1	13775	-10,8	152,0
Всього	13943	100,0	39739	100,0	42176	100,0	28233	0,0	202,5
За власністю									
Статутний	6	0,1	2	0,0	5	0,0	-1	-0,1	-16,7
Додатковий	4875	99,9	18122	100,0	19334	100,0	14459	0,1	296,6
Всього	4881	100,0	18124	100,0	19339	100,0	14458	0,0	296,2
За терміном користування									
Поточні зобов'язання	9062	100,0	21615	100,0	22837	100,0	13775	0,0	152,0
Всього	9062	100,0	21615	100,0	22837	100,0	13775	0,0	152,0
За ліквідністю									
Найбільш термінові	9062	100,0	21615	100,0	22837	100,0	13775	0,0	152,0
Всього	9062	100,0	21615	100,0	22837	100,0	13775	0,0	152,0

Капітал підприємства «ХХХ» за його структурою здійснює вплив на фінансову стійкість суб'єкту. Тож дослідимо фінансову стійкість ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. за показниками джерел формування капіталу суб'єкту (табл. 2.2).

Показники джерел формування капіталу вказують на те, що господарство має значення показника коефіцієнту автономії, нижче за норматив (норматив не менше 0,5): 0,350; 0,456 та 0,459 відповідно у 2021-2023 рр. Коефіцієнт концентрації відносно залученого капіталу також має значення, що перевищують норматив і становить 0,650; 0,544 та 0,541, характеризуючись зменшенням на 0,108. Меншими за нормативні значення має і коефіцієнт фінансової залежності: 2,857; 2,193 та 2,181 у 2021-2023 рр., скорочуючись на 0,676 за період дослідження. Коефіцієнт фінансової стабільності становить 0,539; 0,838 та 0,847, тенденційно зростаючи на 0,308. Коефіцієнт фінансового ризику відповідно становить 1,857; 1,193 та 1,181,

скорочуючись на 0,676. Коефіцієнт поточних зобов'язань, який складає 1,000 у всіх досліджуваних роках.

Таблиця 2.2

**Аналіз фінансової стійкості за показниками джерел формування капіталу
ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021 – 2023 рр.**

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+;-) 2023 р. по відношенню до 2021 р.
Коефіцієнт автономії	0,350	0,456	0,459	0,108
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	0,650	0,544	0,541	-0,108
Коефіцієнт фінансової залежності	2,857	2,193	2,181	-0,676
Коефіцієнт фінансової стабільності	0,539	0,838	0,847	0,308
Коефіцієнт фінансового ризику	1,857	1,193	1,181	-0,676
Коефіцієнт поточних зобов'язань	1,000	1,000	1,000	x

Графічне відображення коефіцієнту автономії ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр. подано в межах рис. 2.1.

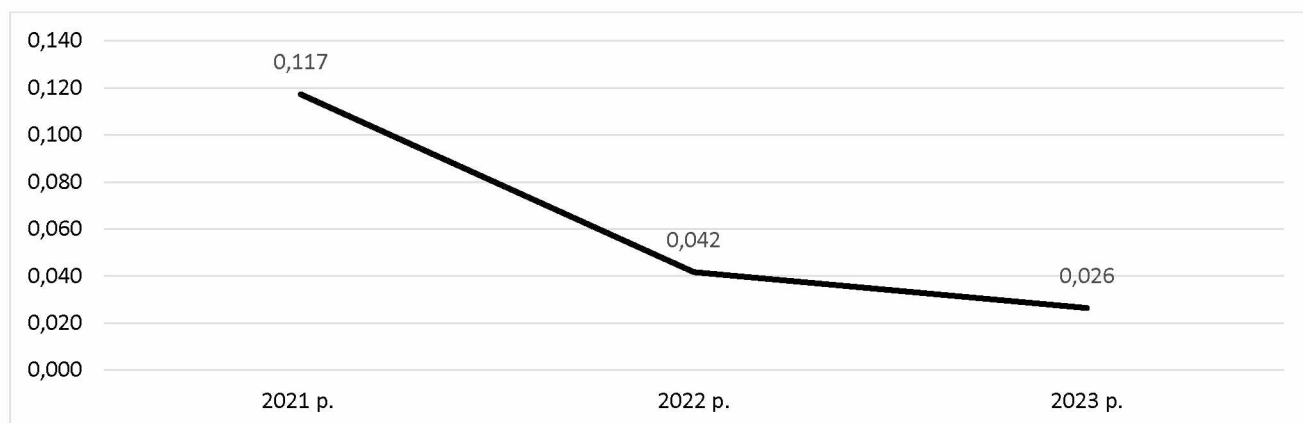

Рис. 2.1. Динаміка коефіцієнту автономії ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.

В межах табл. 2.3 подано аналіз фінансової стійкості за показниками стану оборотних активів ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.

Показники стану оборотних активів в межах ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр. мають таку динаміку:

- коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами є нижчим за норматив і становить 0,258; 0,364 та 0,367 у 2021-2023 рр.;

- за межами нормативу перебуває коефіцієнт маневреності відносно власного капіталу: 0,644; 0,682 та 0,684 (норматив 0,4-0,6) у досліджуваних роках;

- коефіцієнт забезпеченості запасів власними коштами має тенденцію до зростання на 0,460 і становить 0,313; 0,787 та 0,773, при цьому приймаючи значення в межах нормативу лише у 2022 та 2023 рр. (норматив 0,5 і вище);

- коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів становить 0,047; 0,381 та 0,579, при цьому збільшуючись в періоді дослідження на 0,531, приймаючи значення в межах нормативу лише у 2023 р. (норматив 0,5).

Таблиця 2.3

**Аналіз фінансової стійкості за показниками стану оборотних активів
ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021 – 2023 рр.**

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+;-) 2023 р. по відношенню до 2021 р.
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,644	0,682	0,684	0,039
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними коштами	0,258	0,364	0,367	0,109
Коефіцієнт забезпеченості запасів власними коштами	0,313	0,787	0,773	0,460
Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	0,047	0,381	0,579	0,531

В межах рис. 2.2 подано графічне відображення забезпеченості запасів власними коштами в межах ПІДПРИЄМСТВА «XXX».

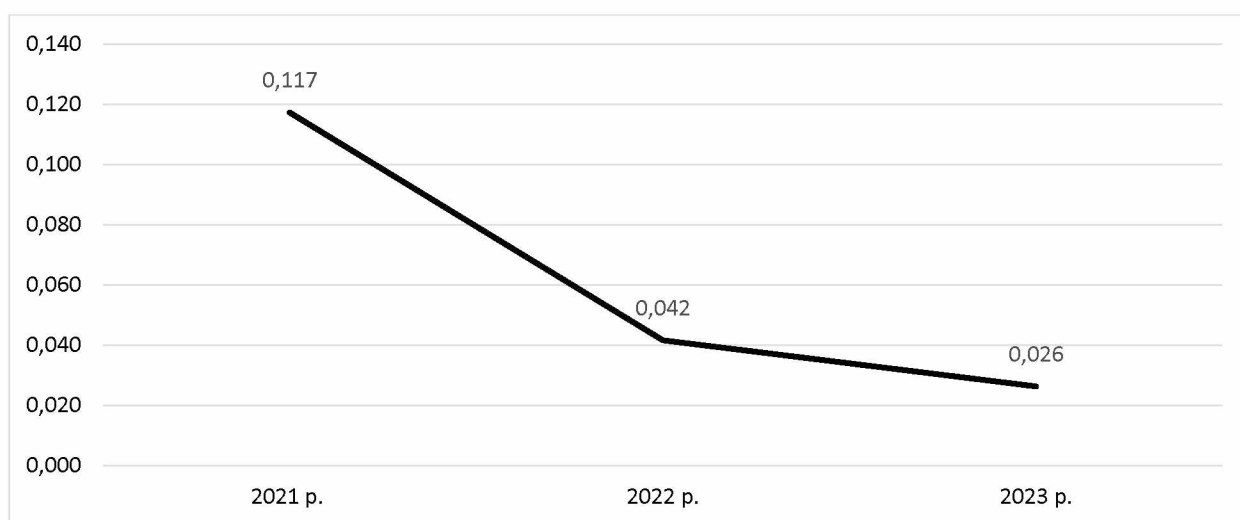

Рис. 2.2. Динаміка коефіцієнту забезпеченості запасів власними коштами

ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

В межах табл. 2.4 подано аналіз фінансової стійкості ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за показниками основного капіталу.

Таблиця 2.4

**Аналіз фінансової стійкості за показниками основного капіталу
ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021 – 2023 рр.**

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+;-) 2023 р. по відношенню до 2021 р.
Коефіцієнт виробничого потенціалу	0,573	0,279	0,310	-0,263
Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні	0,073	0,095	0,098	0,024
Коефіцієнт нагромадження амортизації	0,117	0,042	0,026	-0,091
Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	7,032	5,890	5,896	-1,136

Показники стану основного капіталу окреслюються зниженням коефіцієнту виробничого потенціалу із 0,573 у 2021 р. до 0,310 у 2023 р. (табл. 2.4), зростанням в межах коефіцієнту реальної вартості основних засобів у майні на 0,024, скороченням відносно коефіцієнту нагромадження амортизації на 0,091 та зменшенням коефіцієнту співвідношення оборотних і необоротних активів на 1,136.

Графічне відображення відносно динаміки коефіцієнту нагромадження амортизації ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. подано в межах рис. 2.3.

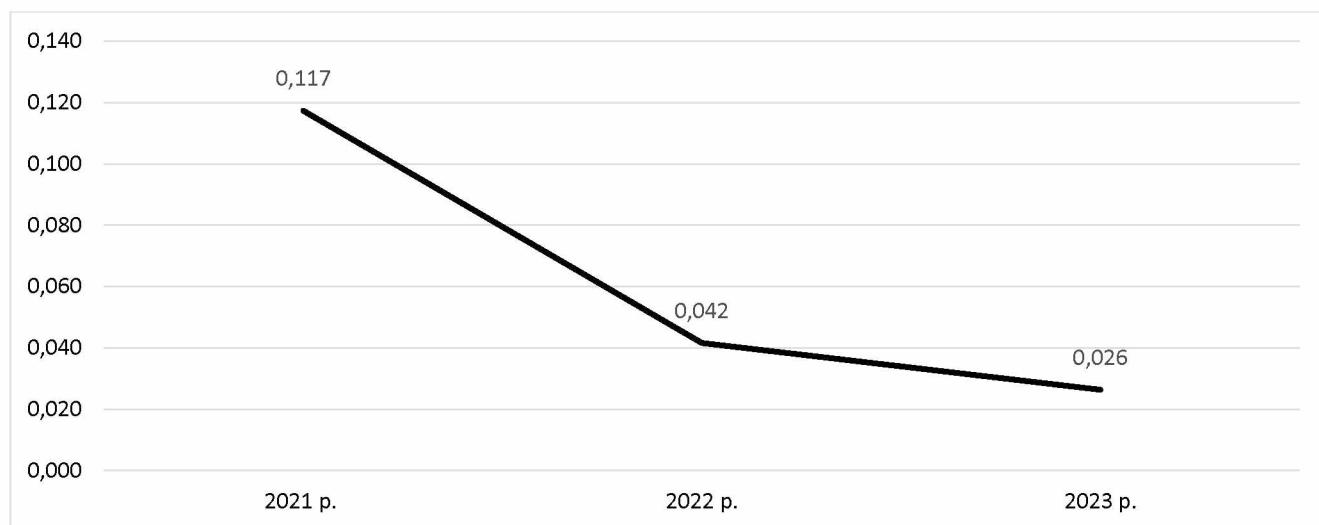

Рис. 2.3. Динаміка коефіцієнту нагромадження амортизації ПІДПРИЄМСТВА

«XXX»

за 2021-2023 рр.

Вважаємо, що значний вплив на фінансову стійкість суб'єкту здійснює його фінансовий результат. Тож, вважаємо за доцільне дослідити фінансові результати ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр. в межах табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Аналіз фінансових результатів ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021 – 2023 рр.

Показники	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Відхилення (+;-) 2023 р. по відношенню до 2021 р.	
	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	сума, тис. грн.	питома вага, %	суми, тис. грн.	2023 р. у % до 2021 р.
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	29543	x	36570	x	48962	x	19419	65,7
Операційні витрати	12905	100,0	18154	100,0	22233	100,0	9328	72,3
у тому числі:								
а) собівартість реалізованої продукції	7174	55,6	12372	68,2	15696	70,6	8522	118,8
б) адміністративні витрати	5681	44,0	4989	27,5	5741	25,8	60	1,1
в) витрати на збут	0	0,0	690	3,8	713	3,2	713	x
г) інші операційні витрати	50	0,4	103	0,6	83	0,4	33	66,0
Валовий прибуток	22369	x	24198	x	33266	x	10897	48,7
У % до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції	x	75,7	x	66,2	x	67,9	x	x
Інші операційні доходи	830	x	1360	x	962	x	132	15,9
Прибуток від операційної діяльності	17468	x	19776	x	27691	x	10223	58,5
Прибуток від звичайної діяльності	17667	x	20034	x	28182	x	10515	59,5
Фінансові та інвестиційні доходи	241	x	301	x	699	x	458	190,0
Фінансові та інвестиційні витрати	42	x	43	x	208	x	166	395,2
Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування	17667	x	20034	x	28182	x	10515	59,5

Чистий прибуток	17667	х	20034	х	28182	х	10515	59,5
У % до чистого доходу (виручки) від реалізації продукції	х	59,8	х	54,8	х	57,6	х	х

Дослідження показали, що чистий дохід в межах підприємства «ХХХ» зріс на 19419 тис. грн або ж на 65,7 %.

Дослідження витрат вказує на те, що операційні витрати зросли на 72,3 % або ж на 9328 тис. грн. При цьому собівартість зросла на 8522 тис. грн або ж на 118,8 %, адміністративні витрати зросли на 60 тис. грн або ж на 1,1 %, витрати на збут у 2021 р. відсутні, а у 2022 р. вони склали 690 тис. грн, у 2023 р. – 713 тис. грн. Інші операційні витрати збільшились на 33 тис. грн або ж на 66,0 %.

Валовий прибуток ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» збільшився у періоді дослідження на 10897 тис. грн або ж на 48,7 %.

Питома вага валового прибутку у відсотках до чистого доходу склала у 2021-2023 рр. 75,7 %, 66,2 % та 67,9 %. Інші операційні доходи підприємства «ХХХ» зросла на 132 тис. грн або ж на 15,9 %. Прибуток від операційної діяльності у 2023 р. порівняно із 2021 р. в межах операційної діяльності збільшився на 10223 тис. грн або ж на 58,5 %.

Фінансові та інвестиційні доходи характеризуються зростанням на 458 тис. грн або ж у 1,9 разів, при цьому фінансові та інвестиційні витрати зросли аж у 4 рази або ж на 166 тис. грн. в періоді дослідження. Чистий прибуток характеризується зростанням на 10515 тис. грн або на 59,5 % у 2023 р. порівняно із 2021 р.

Вважаємо також доцільним з ціллю дослідження ризику втрати фінансової стійкості проаналізувати розподіл відносно прибутку, що є власним капіталом, котрий може реінвестуватися знов у виробничий процес.

Динаміка відносно чистого прибутку ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. подана в межах рис. 2.4.

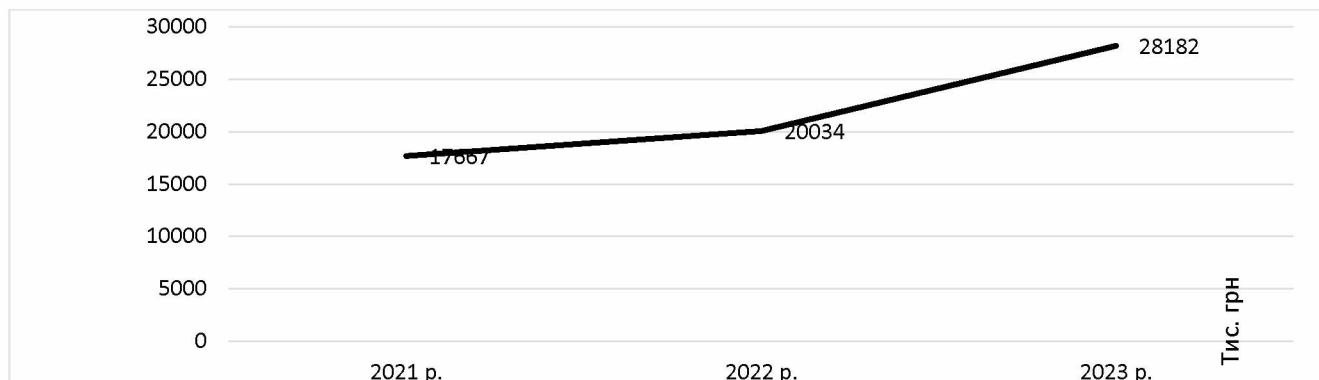

Рис. 2.4. Динаміка чистого прибутку ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.

За даними табл. 2.6 подано дослідження відносно розподілу прибутку ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.

Таблиця 2.6

Аналіз розподілу прибутку ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+;-)	
				2022 р. порівняно з 2021 р.	2023 р. порівняно з 2022 р.
Нерозподілений прибуток на початок року	1323	4875	18122	3552	13247
Чистий прибуток за звітний період	17667	20034	28182	2367	8148
Спрямування чистого прибутку до нерозподіленого прибутку	17667	20034	28182	2367	8148
Нерозподілений прибуток на кінець року	18990	24909	46304	5919	21395

Згідно із даними табл. 2.6, весь прибуток спрямовується у нерозподілений і характеризується зростанням на кінець 2022 р. порівняно із 2021 р. на 5919 тис. грн і на 21395 тис. грн у 2023 р. порівняно із 2022 р.

Наступним кроком на шляху дослідження ризику зниження фінансової стійкості, з нашого погляду, повинно стати дослідження відносно показників рентабельності ПІДПРИЄМСТВА «XXX».

Тож, в межах табл.2.7, 2.8 та 2.9 подано аналіз показників рентабельності з ціллю оцінки ризику зниження фінансової стійкості суб'єкту.

Згідно із даними табл. 2.7 ПІДПРИЄМСТВА «XXX» у 2021-2023 рр. має високі значення рентабельності витрат, проте дані показники в динаміці знижуються, що викликано тим, що собівартість зростала нижчими темпами порівняно із валовим

прибутком.

При цьому рентабельність виробничих витрат складає 311,8 %, 195,6 % та 211,9 % відповідно у 2021-2023 рр.

Рентабельність продажу складає 59,8 %, 54,8 % та 57,6 %, рентабельність операційної діяльності становила 135,4 %, 108,9 % та 124,5 %, рентабельність виручки від операційної діяльності у 2021-2023 рр. становила 57,5 %; 52,1 % та 55,5 %.

Показник чистої рентабельності звичайної діяльності, загальної рентабельності господарської діяльності та чистої рентабельності господарської діяльності становив 136,5 %, 110,1 % та 125,6 % у 2021-2023 рр.

Таблиця 2.7

**Аналіз показників рентабельності витрат
ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021 – 2023 рр.**

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+;-) 2023 р. по відношенню до 2021 р.
Рентабельність виробничих витрат	311,8	195,6	211,9	-99,9
Рентабельність продажу	59,8	54,8	57,6	-2,2
Рентабельність операційної діяльності	135,4	108,9	124,5	-10,8
Рентабельність виручки від операційної діяльності	57,5	52,1	55,5	-2,0
Чиста рентабельність звичайної діяльності	136,5	110,1	125,6	-10,9
Загальна рентабельність господарської діяльності	136,5	110,1	125,6	-10,9
Чиста рентабельність господарської діяльності	136,5	110,1	125,6	-10,9

Аналіз показників рентабельності капіталу ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр. подано в межах табл. 2.8.

Таблиця 2.8

**Аналіз показників рентабельності капіталу
ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021 – 2023 рр.**

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+;-) 2023 р. по відношенню до 2021 р.
Чиста рентабельність капіталу (активів)	135,2	74,6	68,8	-66,4
Чиста рентабельність власного капіталу	569,1	174,2	150,5	-418,6
Чиста рентабельність виробничих фондів	221,5	222,0	276,7	55,2

Аналіз рентабельності капіталу показав, що чиста рентабельність капіталу становила 135,2 %, 74,6 % та 68,8 % у 2021-2023 рр. Чиста рентабельність власного капіталу відповідно склала 569,1 %, 174,2 % та 150,5 %.

Такі високі значення в межах показника чистої рентабельності власного капіталу пояснюється тим, що чистий дохід збільшувався набагато швидше, ніж власний капітал підприємства «ХХХ».

Рентабельність виробничих фондів склала в межах підприємства «ХХХ» 221,5 %, 222,0 % та 276,7 % у 2021-2023 рр.

В межах табл. 2.9 подано аналіз показників відносно окупності витрат і капіталу ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр.

Таблиця 2.9

Аналіз показників окупності витрат і капіталу ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021 – 2023 рр.

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+;-) 2023 р. по відношенню до 2021 р.
Коефіцієнт окупності виробничих витрат	4,118	2,956	3,119	-0,999
Коефіцієнт окупності витрат операційної діяльності	2,354	2,089	2,245	-0,108
Коефіцієнт окупності адміністративних витрат	5,200	7,330	8,528	3,328
Коефіцієнт окупності капіталу (активів)	2,261	1,362	1,195	-1,066
Коефіцієнт окупності власного капіталу	9,516	3,179	2,614	-6,902
Період окупності капіталу (активів), років	0,7	1,3	1,5	0,7
Період окупності власного капіталу, років	0,2	0,6	0,7	0,5

Значення коефіцієнту окупності виробничих витрат за період дослідження (табл. 2.9) знизилась із 4,118 – у 2021 р. до 3,119 – у 2023 р. Коефіцієнт окупності

відносно витрат операційної діяльності знизився на 0,108, тобто із 2,354 – у 2021 р. до 2,245 – у 2023 р.

Коефіцієнт окупності адміністративних витрат збільшився із 5,200 – у 2021 р. до 8,528 – у 2023 р., тобто на 3,328. Коефіцієнт окупності капіталу зменшився на 1,066, тобто із 2,261 – у 2021 р. до 1,195 – у 2023 р. Коефіцієнт окупності власного капіталу окреслює зменшення із 9,516 – у 2021 р. до 2,614 – у 2023 р.

Період окупності капіталу збільшився із 0,7 років до 1,5 років, що є негативним, збільшився також і період окупності відносно власного капіталу із 0,2 до 0,7, що також є негативним явищем.

2.2. Аналіз типу фінансової стійкості та факторний аналіз порогу рентабельності і запасу фінансової стійкості

Тип фінансової стійкості залежить від покриття активів загалом, оборотних активів та запасів власними коштами підприємства. Тож, за даними табл. 2.10 проаналізуємо тип фінансової стійкості суб'єкту.

Таблиця 2.10

Аналіз типу фінансової стійкості ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021 – 2023 рр.

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+;-) 2023 р. по відношенню до 2021 р.
Власні оборотні кошти	3145	12356	13223	10078
Запаси	10061	15709	17112	7051
Власні оборотні кошти та довгострокові зобов'язання	3145	12356	13223	10078
Загальна величина основних джерел формування запасів	3145	12356	13223	10078
Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів для формування запасів	-6916	-3353	-3889	3027
Надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів і довгострокових зобов'язань для формування запасів	-6916	-3353	-3889	3027

Надлишок (+) або нестача (-) загальної величини основних джерел формування запасів	-6916	-3353	-3889	3027
Тип фінансової стійкості	кризовий			
Коефіцієнт забезпечення запасів відповідними джерелами формування	0,313	0,787	0,773	0,5
Надлишок (+) або нестача (-) відповідних джерел формування на 1 грн. запасів, грн.	-0,69	-0,21	-0,23	0,5

Дослідження типу фінансової стійкості в межах ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» (табл. 2.10), вказує на те, що в усіх досліджуваних роках суб'єкт характеризується нестачею власних оборотних активів з ціллю покриття запасів в обсягах 6916 тис. грн, 3353 тис. грн та 3889 тис. грн., що окреслює фінансовий стан суб'єкту як кризовий.

Окресливши тип фінансової стійкості суб'єкту як кризовий вважаємо за доцільне проаналізувати його ділову активність, як можливість вивільнення коштів з ціллю отримання доходів та збільшення обсягів власних коштів суб'єкту.

Тож, проаналізуємо ділову активність ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. за даними табл. 2.11.

Таблиця 2.11

**Аналіз ділової активності
ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021 – 2023 рр.**

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+;-) 2023 р. по відношенню до 2021 р.	
				абсолютне	відносне, %
Коефіцієнт обертання активів	2,261	1,362	1,195	-1,066	-47,1
Тривалість одного обороту активів	159	264	301	142	89,2
Коефіцієнт обертання оборотних активів	2,593	1,584	1,398	-1	-46,1
Тривалість одного обороту оборотних активів	139	227	257	119	85,4
Коефіцієнт обертання запасів	3,052	2,838	2,984	0	-2,2
Тривалість одного обороту запасів	118	127	121	3	2,3
Коефіцієнт обертання коштів в розрахунках	17,226	3,584	2,632	-15	-84,7
Тривалість одного обороту коштів в розрахунках	21	100	137	116	554,6

Коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості	18,557	4,704	3,941	-15	-78,8
Тривалість одного обороту дебіторської заборгованості	19	77	91	72	370,9
Коефіцієнт обертання власного капіталу	9,516	3,179	2,614	-7	-72,5
Тривалість одного обороту власного капіталу	38	113	138	100	264,1
Коефіцієнт обертання кредиторської заборгованості	4,670	3,687	3,211	-1	-31,2
Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості	77	98	112	35	45,4
Тривалість операційного циклу, днів	139	227	257	119	85,4
Тривалість фінансового циклу, днів	62	130	145	84	135,3

Згідно із даними табл. 2.11. можемо помітити, що тривалість одного обороту активів в межах ПІДПРИЄМСТВА «XXX» у 2023 р. порівнюючи із 2021 р. зросла на 142 дні або ж на 89,2 %, що є негативним. При цьому варто акцентувати і на тому, що зросла тривалість одного обороту активів оборотних на 119 днів або ж на 85,4 % у 2023 р. порівняно із 2021 р., що також негативно окреслює ділову активність та призводить до зменшення власних коштів господарства. Тривалість одного обороту запасів зростає в періоді дослідження на 3 дні або ж на 2,3 %.

Тривалість одного обороту коштів у розрахунках у 2023 р. порівняно із 2021 р. зростає на 116 днів або ж у 5,5 разів. Тривалість одного обороту в межах дебіторської заборгованості підприємства «XXX» у 2023 р. порівняно із 2021 р. збільшується на 72 дні або ж у 3,7 рази. Тривалість одного обороту в межах власного капіталу зросла у 2023 р. порівняно із 2021 р. на 100 днів або ж у 2,6 разів. Тривалість одного обороту заборгованості кредиторів зросла на 35 днів або ж на 45,4 %.

Зростання тривалості обороту запасів і тривалості обороту відносно коштів у розрахунках призвело до зростання тривалості операційного циклу у 2023 р. порівняно із 2021 р. на 119 днів або на 85,4 %. Зростання тривалості фінансового циклу на 84 дні або на 135,3 % викликано збільшенням тривалості операційного циклу та збільшенням тривалості обороту кредиторської заборгованості.

Графічне відображення динаміки ділової активності ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр. подано в межах рис. 2.5.

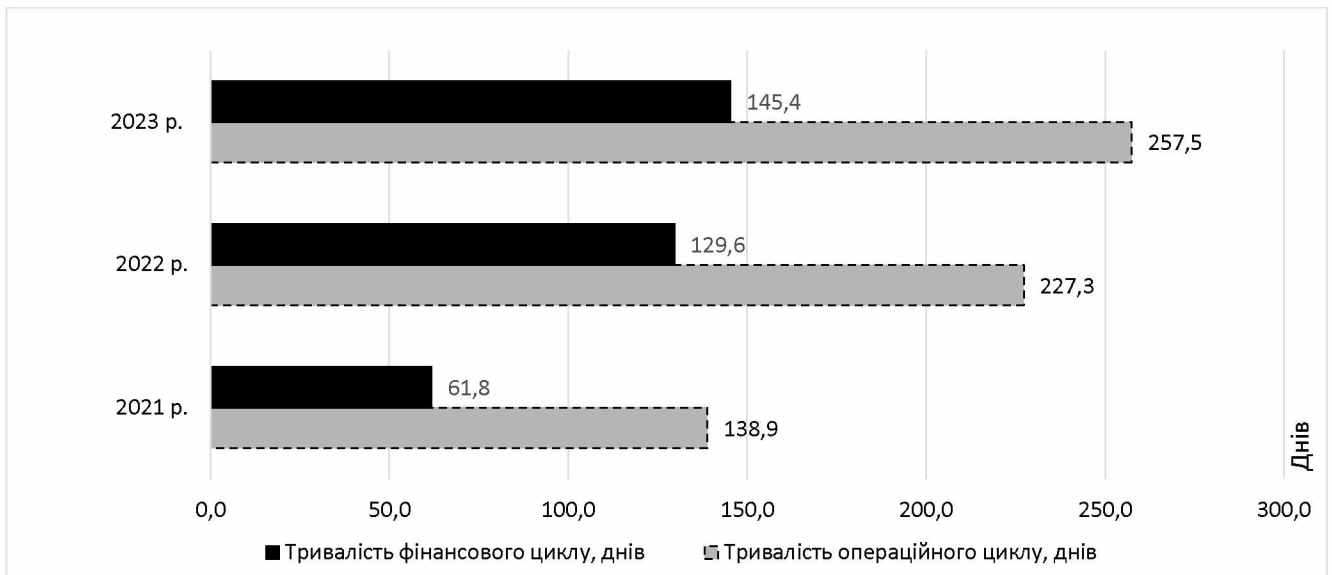

Рис. 2.5. Динаміка тривалості операційного та фінансового циклів ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.

Вважаємо також за доцільне в рамках дослідження ймовірності вивільнення коштів суб'єкту проаналізувати коефіцієнти ліквідності ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр. (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

**Аналіз коефіцієнтів ліквідності та платоспроможності
ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021 – 2023 рр.**

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+;-) 2023 р. по відношенню до 2021 р.
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,016	0,218	0,335	0,319
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,237	0,845	0,830	0,593
Загальний коефіцієнт ліквідності	1,347	1,572	1,579	0,232
Коефіцієнт покриття запасів	0,694	1,722	1,603	0,909

Згідно із даними табл. 2.12, коефіцієнт абсолютної ліквідності приймає значення менше за норматив у 2021 р. (норматив - 0,2-0,5) та значення 0,218 та 0,335 відповідно у 2022-2023 рр., тобто в цих роках є відповідність нормативу. Коефіцієнт швидкої ліквідності в межах СФГ складає 0,237, 0,845 та 0,830 у 2021-2023 рр., тобто є меншим за нормативне у 2021 р. (норматив складає 0,5-0,8). Коефіцієнт загальної ліквідності мав наступні значення: 1,347, 1,572 та 1,579 (норматив – 1-2). Коефіцієнт покриття запасів у 2021 р є менше за нормативне (0,694) та відповідає нормативу у

2022-2023 рр., приймаючи відповідно значення 1,722 та 1,603 (норматив 1-3). Графічне відображення відносно коефіцієнтів ліквідності подано в межах рис. 2.6.

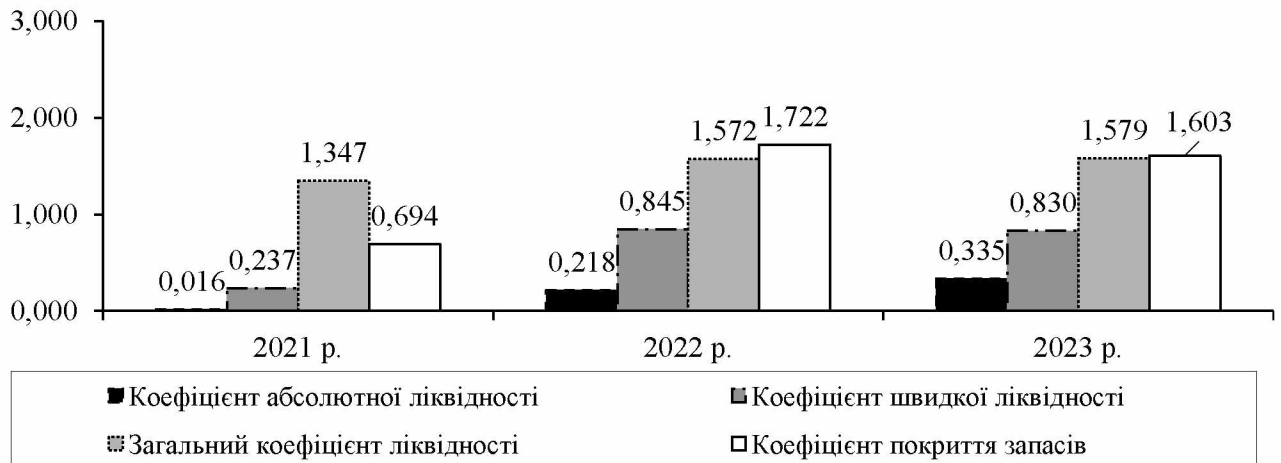

Рис. 2.6. Динаміка коефіцієнтів ліквідності та платоспроможності ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.

Наступним кроком на шляху дослідження, з нашого погляду, повинна стати рентабельність виробничих фондів підприємства «XXX». Тож, в межах табл. 2.13 подано аналіз рентабельності виробничих фондів та факторів впливу на неї.

Таблиця 2.13

Факторний аналіз рентабельності виробничих фондів ПІДПРИЄМСТВА «XXX», 2023 р.

Показники	Умовні позначення	2021 р.	2023 р.	Відхилення (+,-)	
				абсолютне	відносне, %
Прибуток від господарської діяльності, тис. грн	П	17667,0	28182,0	10515,0	59,5
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	ЧД	29543	48962	19419,0	65,7
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн	ОЗ	26,9	44,6	17,7	165,9
Середньорічна вартість оборотних виробничих фондів, тис. грн	ОВФ	7,1	14,4	7,3	202,8
Загальна рентабельність виробничих фондів, %	РВФ	52038,3	47806,6	-4231,7	x
Рентабельність продажу, %	РП	59,8	57,6	-2,2	x
Коефіцієнт фондомісткості продукції	КФ	0,001	0,001	0,000	0,1
Коефіцієнт завантаженості оборотних виробничих фондів	КЗ	0,000	0,000	0,000	22,4
РВФум1	50087,3				
РВФум2	50041,8				

ΔРВФ	-4231,7				
ΔРВФ _{рп}	-1951,0				
ΔРВФ _{кф}	-45,5				
ΔРВФ _{кз}	-2235,2				
ΔРВФ	-4231,7				

Дослідження згідно із даними табл. 2.13 показало, що рентабельність продажу у 2023 р. порівняно із 2021 р. скоротилась із 59,8 % до 57,6 %, тобто на 2,2 в.п. Однак, все ж таки значення рентабельності продажу є досить високим.

Варто окреслити, що рентабельність виробничих фондів в періоді дослідження скоротилась на 4231,7 тис. грн, в тому числі за рахунок факторів:

- за рахунок рентабельності продажу на 1951 тис. грн;
- за рахунок коефіцієнта фондомісткості на 45,5 тис. грн;
- за рахунок коефіцієнта завантаженості оборотних виробничих фондів на 2235,2 тис. грн.

Вважаємо, що наступним кроком здійснення дослідження повинно стати дослідження відносно запасу фінансової стійкості ПІДПРИЄМСТВА «XXX» та операційного важеля за 2021-2023 рр. (табл. 2.14).

Таблиця 2.14

**Аналіз запасу фінансової стійкості та операційного важеля
ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.**

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+;-) 2023 р. по відношенню до 2021 р.	
				абсолютне, тис. грн	відносне, %
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) з урахуванням інших операційних доходів	29543,0	37930,0	49924,0	20381,0	69,0
Операційні витрати, тис. грн.	12905,0	18154,0	22233,0	9328,0	72,3
у тому числі:					
а) змінні витрати	5119,9	9348,1	14811,7	9691,9	189,3
б) постійні витрати	7785,1	8805,9	7421,3	-363,9	-4,7
Прибуток від операційної діяльності, тис. грн.	16638,0	19776,0	27691,0	11053,0	66,4
Маржинальний дохід, тис. грн.	24423,1	28581,9	35112,3	10689,1	43,8

Коефіцієнт маржинального доходу у чистому доході	0,827	0,754	0,703	-0,123	-14,9
Поріг рентабельності, тис. грн.	9417,1	11686,0	10551,8	1134,7	12,0
У % до чистого доходу	31,9	30,8	21,1	-10,7	-33,7
Зона фінансової стійкості, тис. грн.	20125,9	26244,0	39372,2	19246,3	95,6
Запас фінансової стійкості, %	68,1	69,2	78,9	10,7	x
Сила впливу операційного важеля	1,47	1,45	1,27	-0,2	-13,6
Прум	8977,0				
ΔПР	1134,7				
ΔПР _{пв}	-440,2				
ΔПР _{кмд}	1574,8				
ЗФСум	81,1				
ΔЗФС	10,7				
ΔЗФС _{чд}	13,0				
ΔЗФС _{пр}	-2,3				

Дослідження за даними табл. 2.11 показало, що маржинальний дохід у 2023 р. порівняно із 2021 р. збільшується на 10689,1 тис. грн або ж на 43,8 %. При цьому чистий дохід зростає на 20381 тис. грн або на ж 69,0%.

Зростають на 9691,9 тис. грн або ж у 1,9 рази змінні витрати СФГ, постійні витрати навпаки, мають динамічне скорочення на 363,9 тис. грн або ж на 4,7 %.

Динаміка збільшення змінної складової витрат та зменшення постійних витрат призводить до зростання маржинального доходу та скорочення коефіцієнту маржинального доходу. Негативним аспектом, при цьому є зростання порогу рентабельності на 1134,7 тис. грн або ж 12,0 %. Варто сказати і про те, що зростає також запас фінансової стійкості на 10,7 %.

Однак, оскільки прибуток зростає швидшими темпами (відбулось зростання на 66,4 % у 2023 р. порівняно із 2021 р.) аніж маржинальний дохід (відбулось зростання на 43,8 %), то сила впливу в межах операційного важеля знизилась із 1,47 – у 2021 р. до 1,27 – у 2023 р., тобто на 0,2.

Дослідження відносно впливу факторів на запас фінансової стійкості ПІДПРИЄМСТВА «XXX» вказує на те, що запас фінансової стійкості зріс на 13,0 % за рахунок чистого доходу та зменшився на 2,3 % за рахунок порогу рентабельності.

Графічне відображення відносно зони фінансової стійкості ПІДПРИЄМСТВА «XXX» подано в межах рис. 2.7.

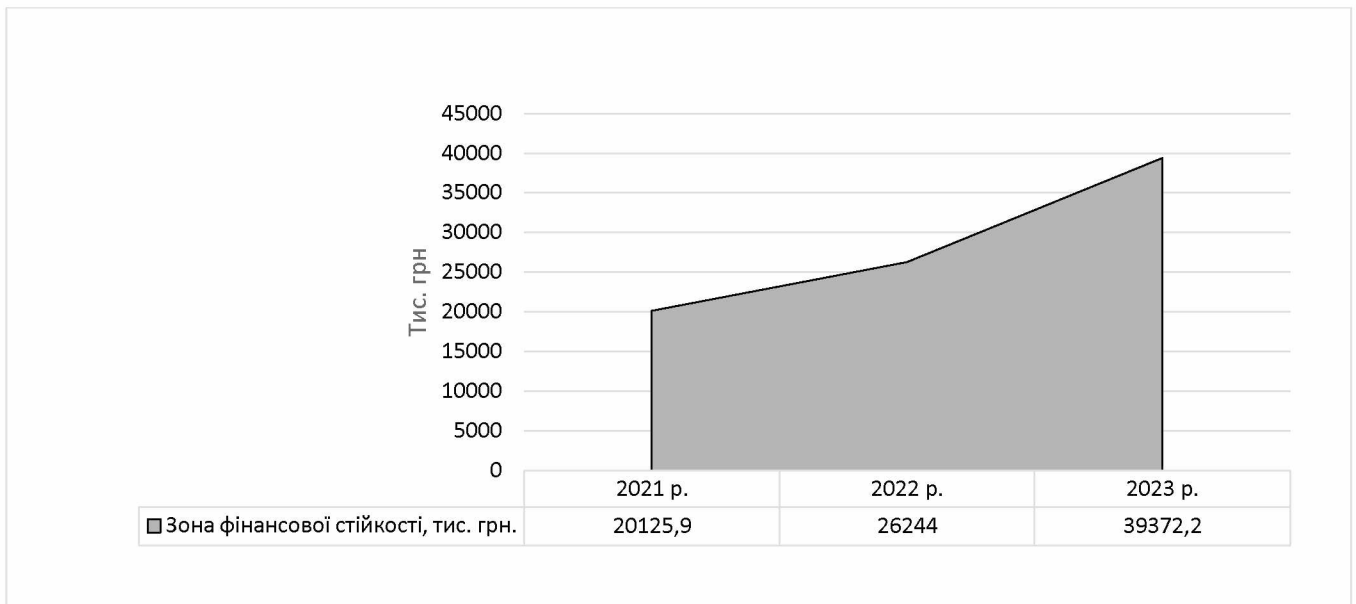

Рис. 2.7. Динаміка зони фінансової стійкості ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.

Дослідивши запас фінансової стійкості ПІДПРИЄМСТВА «XXX» вважаємо за доцільне проаналізувати рентабельність капіталу та вплив на неї факторів (табл.2.15).

Таблиця 2.15

Факторний аналіз рентабельності капіталу ПІДПРИЄМСТВА «XXX», 2023 р.

Показники	Умовні позначення	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+,-)	
				абсолютне	відносне, %
Прибуток від господарської діяльності, тис. грн.	П	17667,0	28182,0	10515,0	59,5
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	ЧД	29543	48962	19419,0	65,7
Середньорічна вартість капіталу, тис. грн.	К	13065,0	40957,5	27892,5	213,5
Загальна рентабельність капіталу, %	РК	135,2	68,8	-66,4	x
Рентабельність продажу, %	РП	59,8	57,6	-2,2	x
Коефіцієнт окупності (обертання) капіталу	КОК	2,261	1,195	-1,066	x
Ркум					130,2
ΔРК					-66,4
ΔРКрп					-5,1
ΔРКкок					- 61,3

Згідно із даними табл. 2.15, рентабельність капіталу скоротилась у 2023 р.

порівнюючи із 2022 р. на 66,4 %. При цьому дана рентабельність скоротилась за рахунок наступних факторів:

- рентабельності продажу на 5,1 %;
- коефіцієнта окупності капіталу на 61,3 %.

Тож, дослідження відносно впливу факторів на рентабельність капіталу ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» дають підставу зробити висновок, що всі фактори впливу негативно позначились на рентабельності капіталу. Проте варто відзначити, що хоча рентабельність капіталу і окреслюється тенденційним скороченням, проте її значення все ж таки є позитивними і високими.

Вважаємо також за потребу здійснити факторний аналіз рентабельності власного капіталу в межах ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. (табл. 2.16).

Таблиця 2.16

**Факторний аналіз рентабельності власного капіталу
ПІДПРИЄМСТВА «XXX», 2023 р.**

Показники	Умовні позначення	2021 р.	2023 р.	Відхилення (+,-)	
				абсолютне	відносне, %
Прибуток від господарської діяльності, тис. грн.	П	17667,0	28182,0	10515,0	59,5
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	ЧД	29543,0	48962,0	19419,0	65,7
Середньорічна вартість капіталу, тис. грн.	К	13065,0	40957,5	27892,5	213,5
Середньорічна вартість власного капіталу, тис. грн.	ВК	3104,5	18731,5	15627,0	503,4
Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн.	ОА	11395,5	35015,5	23620,0	207,3
Загальна рентабельність власного капіталу, %	РВК	569,1	150,5	-418,6	x
Загальна рентабельність капіталу, %	РК	135,2	68,8	-66,4	x
Коефіцієнт фінансової залежності	КФЗ	4,208	2,187	-2,022	x
Рентабельність продажу, %	РП	59,8	57,6	-2,2	x
Коефіцієнт окупності (обертання) капіталу	КОК	2,261	1,195	-1,066	x
Коефіцієнт обертання оборотних активів	КОА	2,593	1,398	-1,194	x
Питома вага (коефіцієнт) оборотних активів в капіталі	ПВ	0,872	0,855	-0,017	x
ΔРВК					-418,6
ΔРВК _{рк}					-279,5
ΔРВК _{рп}					-21,3
ΔРВК _{кок}					-258,2
ΔРВК _{коа}					-252,3
ΔРВК _{пв}					-5,9
ΔРВК _{кфз}					-139,1
ΔРВК					-418,6

Факторний аналіз відносно рентабельності власного капіталу окреслює її скорочення на 418,6 %, проте її значення все ж таки високе і позитивне. Скорочення рентабельності власного капіталу спровоковане дією наступних факторів впливу: за рахунок загальної рентабельності капіталу відбулось скорочення на 279,5 %; за рахунок рентабельності продажу - на 21,3 %; за рахунок коефіцієнту обертання капіталу - на 258,2 %; за рахунок коефіцієнту обертання активів оборотних - на 252,3 %; за рахунок питомої ваги активів оборотних у капіталі - на 5,9 %; за рахунок коефіцієнту фінансової залежності - на 139,1 %. Тож, узагальнюючи можемо сказати про негативний вплив з боку всіх чинників на рентабельність капіталу власного.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ ЗНИЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Управління ризиком зниження фінансової стійкості на основі формування оптимальної структури капіталу підприємства

Управління відносно фінансової стійкості суб'єкта відбувається в реаліях невизначеності. Ця невизначеність, як правило викликана багатьма чинниками, зокрема:

- нестабільність політичної ситуації;
- науково-технічний прогрес;
- конкуренція в межах товарних і фінансових ринків;
- неповнота, неточність, несвоєчасність відносно інформативних даних;
- варіабельність управлінських рішень;
- управлінці та їх кваліфікація;
- ставлення управлінців до ризику.

Тож, невизначеність – об'єктивний прояв прийняття управлінських рішень в межах функціонування суб'єктів. Приймаючи управлінські рішення в реаліях невизначеності існує вагома ймовірність відносно «стратегічних несподіванок» стосовно зниження фінансової стійкості, що окреслює потребу відносно прийняття стратегічних фінансових рішень навіть поза циклами здійснення процесів планування з ціллю швидкого реагування відносно зміни у зовнішньому середовищі. Даний процес викликає потребу відносно формування підсистеми здійснення контролю відносно ризику в межах сформованої стратегії та процесу здійснення управління ризиком відносно зниження фінансової стійкості.

Базовими проявами відносно зниження ризику фінансової стійкості суб'єкту є:

- зниження прибутковості;
- нестача власного капіталу;
- ймовірність банкрутства.

Досліджуючи довгострокову перспективу відносно ризику зниження фінансової стійкості суб'єкту, можемо сказати, що він зумовлюється:

- неефективною системою здійснення управління фінансами суб'єкту;
- невизначеністю цілей здійснення фінансової діяльності суб'єкту;
- невизначеністю відносно зовнішнього середовища;
- неефективним менеджментом в межах суб'єкту.

Вважаємо, що власне ризик – похідна стану невизначеності, тож в межах табл. 3.1 нами згруповано чинники невизначеності, котрі провокують та впливають на ризик зниження фінансової стійкості суб'єкту.

Причинами відносно ризику зниження фінансової стійкості при формуванні фінансової стратегії СФГ є непланові події, котрі ймовірно можуть виникнути, а також спричинити відхилення відносно окресленої стратегії.

Результат утворення причин в межах ризику зниження фінансової стійкості суб'єкту - небажаний розвиток відносно подій, при цьому наслідки даного розвитку провокують відхилення від окресленої стратегічної фінансової цілі суб'єкту. Чинниками в межах даного ризику будуть умови, котрі провокують або ж сприяють утворенню причин ризику. Отже, до базових ризиків, котрі можуть провокувати зниження фінансової стійкості суб'єкту, слід віднести ризики окреслені нами в межах табл. 3.2 для ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» станом на 2023 р.

Чітко окресливши складові генерації ризику зниження фінансової стійкості суб'єкту можна здійснювати подальше управління даним ризиком в межах ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ».

Тож, окреслимо порядок дій в межах здійснення управління фінансовою стійкістю на стратегічному та операційному рівні (табл. 3.2).

Даний порядок дій не є вичерпним, тобто він може варіювати залежно від позиції управлінця, котрий власне і здійснює таке управління.

Позиція управлінця залежить від його кваліфікації, від ставлення даного управлінця до категорії ризику та від тих обставин в межах внутрішнього і зовнішнього середовища, що виникли у статичний і динамічний проміжок часу прийняття фінансових рішень.

Тож, чітко окресливши процес здійснення управління фінансовою стійкістю вважаємо за доцільне використати конкретні методи здійснення управління капіталом з ціллю здійснення процесу мінімізації ризику зниження фінансової стійкості суб'єкту.

Таблиця 3.1

**Складові генерації ризику зниження фінансової стійкості в межах
ПІДПРИЄМСТВА «XXX», 2023 р.**

Ризики	Види невизначеності								
	Соціально-економічна	Недосконалість законодавства	На товарних ринків	Дії конкурентів	На фінансовому ринку	Фінансовий стан підприємства	Організаційна структура управління на підприємстві	Форс мажор	Науково-технічний прогрес
Неефективної структури відносно капіталу	+				+	+	+	+	
Зниження ліквідності					+	+	+		
Кредитний			+			+	+	+	
Податковий		+					+		
Інвестиційний			+		+	+	+	+	+
Операційний	+		+	+	+	+	+	+	+
Неефективності в межах організаційної структури			+		+		+	+	+

В межах даних методів варто чітко окреслити спочатку критерій оптимізації, а потім вже обрати метод здійснення даної оптимізації. Варто окреслити, що застосування даних методів одночасно не є можливим, тобто варто обрати один із них.

Проте суб'єкт господарювання може змінювати ці методи, наприклад щорічно. Але, вважаємо, що така динамічність у застосуванні методів може спровокувати стратегічний та операційний хаос, тож варто обрати один із них і постійно втілювати його і лише у випадку його неефективності прагнути до застосування іншого.

Здійснюючи процес управління фінансовою стійкістю на стратегічному та операційному рівні варто окреслити, що різні погляди на даний процес мають різні науки, так зокрема з точки зору фінансового аналізу доцільним є доведення коефіцієнту автономії до одиниці, оскільки це забезпечить фінансову стійкість суб'єкту. Доведення даного показника до одиниці передбачає функціонування на умовах використання власного капіталу, проте такий підхід хоча і забезпечує стійкість у короткостроковій перспективі, проте не дає можливості розширення діяльності, що може спровокувати втрату фінансової стійкості у довгостроковій

перспективі. Інший погляд має фінансовий менеджмент, згідно теорії менеджменту залучення позикового капіталу є доцільним, якщо цей капітал приносить прибуток і мінімізує середньозважену вартість капіталу суб'єкту.

Таблиця 3.2

Процес управління фінансовою стійкістю ПІДПРИЄМСТВА «XXX», 2023

р.

Конкретні заходи	Конкретизація заходів
Стратегічний рівень	
Аналіз фінансової стійкості та моніторинг фінансового середовища	Окреслення конкретних оціночних показників: -показники структури капіталу; -показники рентабельності; -показники окупності капіталу; -показники прибутку; - коефіцієнти фінансової стійкості; - показники ділової активності
Формування стратегії фінансової стійкості суб'єкту	Стратегія уникнення ризику втрати фінансової стійкості Стратегія утримання ризику втрати фінансової стійкості Стратегія передачі ризику втрати фінансової стійкості Стратегія відмови від ризику втрати фінансової стійкості
Реалізація стратегії управління фінансовою стійкістю	Конкретні дії та методи в межах окресленої стратегії управління ризиком зниження фінансової стійкості
Контроль і за необхідності коригування стратегії управління фінансовою стійкістю	Обрання системи показників, котрі окреслюють ефективність сформованої стратегії
Операційний рівень	
Ідентифікація ризику зниження фінансової стійкості	Аналіз оціночних показників відносно втрати фінансової стійкості
Окреслення безпечного рівня ризику зниження фінансової стійкості	Окреслення межі ризику
Якісний і кількісний аналіз ризиків, що впливають на ризик зниження фінансової стійкості	Якісний і кількісний аналіз відносно ризику втрати фінансової стійкості суб'єкту
Окреслення методів здійснення управління фінансовими ризиками	Метод максимізації рівня рентабельності Метод мінімізації середньозваженої вартості капіталу Метод мінімізації фінансового ризику
Реалізація заходів стосовно оптимізації ризику зниження фінансової стійкості суб'єкту	Втілення конкретних методів в дію

Тож, з ціллю управління ризиком зниження фінансової стійкості у довгостроковій перспективі розрахуємо доцільність залучення позикового капіталу на основі розрахунку показника ефекту фінансового левериджу. Якщо даний ефект має позитивне значення, то управлінцям варто прийняти рішення на користь

залучення позикового капіталу, котрий принесе додатковий прибуток до власного капіталу суб'єкту (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

**Розрахунок ефекту фінансового левериджу для
ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.**

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Середньорічна величина позикового капіталу	9960,5	15338,5	22226,0
Середньорічна величина власного капіталу	3104,5	11502,5	18731,5
Коефіцієнт фінансового левериджу	3,208	1,333	1,187
Податковий коректор	1,0	1,0	1,0
Ставка відсотку за кредит	25,0	25,0	35,0
Валовий прибуток	22369,0	24198,0	33266,0
Середньорічна величина активів	13065,0	26841,0	40957,5
Коефіцієнт валової рентабельності активів	171,2	90,2	81,2
Ефект фінансового левериджу	469,11	86,88	54,84

Розрахунок ефекту фінансового левериджу для ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр. (табл. 3.3), показав його позитивні значення, що власне акцентує на доцільності залучення позикового капіталу, котрий принесе додатковий прибуток до власного капіталу. Високі значення відносно ефекту в межах СФГ спровоковані значним перевищенням темпів зростання прибутку порівняно із темпами зростання власного капіталу, що, відповідно, позначається на високих значеннях в межах коефіцієнту валової рентабельності активів. Високі значення відносно коефіцієнту валової рентабельності активів свідчить про те, що відсотки за кредит можуть бути покриті і формувати додатковий прибуток, отже, залучення є доцільним.

Окресливши питання доцільності залучення оптимізуємо структуру капіталу.

Для даних цілей пропонуємо використати критерій мінімізації середньозваженої вартості капіталу (табл. 3.4).

Згідно оптимізації відносно структури капіталу ПІДПРИЄМСТВА «XXX» оптимальною буде структура, котра забезпечить мінімальну середньозважену вартість капіталу, яка згідно розрахунку складає 14,3 %. Дана вартість досягається за

рахунок 35 % власного капіталу та 65 % - позикового капіталу. При цьому дійсна структура капіталу СФГ станом на 2023 р. складає 45,9 % власного капіталу та 54,1 % - позикового капіталу.

Таблиця 3.4

Оптимізація структури капіталу для ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за критерієм мінімізації середньозваженої вартості капіталу, 2023 р.

Показники	Варіанти						
	1	2	3	4	5	6	7
Загальна сума сформованого капіталу, тис. грн.	18731,5	18731,5	18731,5	18731,5	18731,5	18731,5	18731,5
Варіанти структури капіталу, %							
а) власний (пайовий) капітал	10	15	20	25	30	35	40
б) позиковий капітал (кредит)	90	85	80	75	70	65	60
Рівень передбачуваних дивідендних виплат, %	25,0	27,5	30,0	32,5	35,0	37,5	40,0
Рівень ставки відсотка за кредит з урахуванням премії за ризик %	30,0	26,7	25,0	24,0	23,3	22,9	22,5
Ставка податку на прибуток, виражена десятковим дробом	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Податковий коректор	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Рівень ставки відсотка за кредит з урахуванням податкового коректора	30,0	26,7	25,0	24,0	23,3	22,9	22,5
Вартість складових елементів капіталу %:							
а) власного капіталу	2,5	4,1	6,0	8,1	10,5	13,1	16,0
б) позикового капіталу	27,0	22,7	20,0	18,0	16,3	14,9	13,5
Середньозважена вартість капіталу, %	24,6	19,9	17,2	15,5	14,6	14,3	14,5
Коефіцієнт фінансового важеля	9,00	5,67	4,00	3,00	2,33	1,86	1,50

Тож, згідно оптимізаційного критерію господарству варто прагнути до збільшення позикового капіталу, проте хотілося б відзначити, що оптимізаційна модель не враховує таких надскладних обставин функціонування нашої країни як війна, в реаліях якої надто складними виявляються будь-які управлінські дії.

А тому кінцеве рішення відносно управління капіталом в реаліях невизначеності спровокованої війною залишається відкритим.

3.2. Шляхи забезпечення підвищення ефективності використання капіталу підприємства

Підвищення ефективності відносно використання капіталу передбачає таке їх інвестування в активи оборотні і необоротні, які б забезпечили прибуткову діяльність.

Активи необоротні повинні формуватись у тих обсягах, які дійсно потрібні для ефективного функціонування суб'єкту впродовж довготривалого проміжку часу. Активи оборотні повинні формуватись в тих обсягах, які б задовольняли виробничі потреби впродовж операційного циклу суб'єкту.

У табл. 3.5 нами узагальнено чинники, котрі впливають на формування активів оборотних в межах досліджуваного ПІДПРИЄМСТВА «XXX».

Таблиця 3.5

Чинники, що впливають на обсяги активів оборотних в межах ПІДПРИЄМСТВА «XXX»

Чинники першого порядку	Чинники другого порядку	Чинники третього порядку
1	2	3
Виробничий процес СФГ	Розміщення СФГ Спеціалізація СФГ	1. Структура відносно сільськогосподарських угідь 2. Природно-кліматичні умови 3. Просторова розсосередженість
	Синергія виробничих процесів із біологічними	1. Невизначеність інформації під час виробничого процесу, що залежить від особливостей росту і розвитку живих організмів, хвороб тощо 2. Невизначеність пропозиції 3. Сталість попиту

	Предмети здійснення праці - живі організми	<ol style="list-style-type: none"> 1. Приналежність предметів праці до біологічних законів 2. Вплив на виробництво погодно-кліматичних процесів 3. Переважання біологічних законів над економічними 4. Зміна властивостей та маси виробництва під час переміщення виробничим ланцюгом 5. Природні втрати за час зберігання та за час транспортування 6. Потреба в складських комплексах певного температурного та вентиляційного режиму 7. Переміщення відносно засобів праці та сталість відносно предметів праці
--	--	---

Продовж. табл. 3.5

1	2	3
2. Сезонність виробничого процесу	<ol style="list-style-type: none"> 1. Можливість виробництва впродовж чітко окреслених сезонних проміжків часу 2. Сталий попит впродовж року 3. Сезонність постачання 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Проходження по виробничому процесу згідно біологічних особливостей 2. Погодно-кліматичні чинники

Вважаємо, що врахування даних чинників дозволить більш ефективно здійснювати управління активами оборотними з ціллю отримання прибутку в межах ПІДПРИЄМСТВА «XXX».

Окрім того, в рамках удосконалення управління активами оборотними, як інвестиції капіталу, вважаємо за доцільне застосувати такий управлінський інструмент як метод К. Ісікава. Даним метод має ще іншу назву «Риб'яча кістка».

Цей метод дозволить чітко окреслити чинники на шляху до результуючої ознаки, що чітко обґрунтує в подальшому управлінські дії відносно ефективності управління активами підприємства. Тож, за методом К. Ісікава окреслимо чинники, що впливають на результуючу ознаку – ефективність активів ПІДПРИЄМСТВА «XXX».

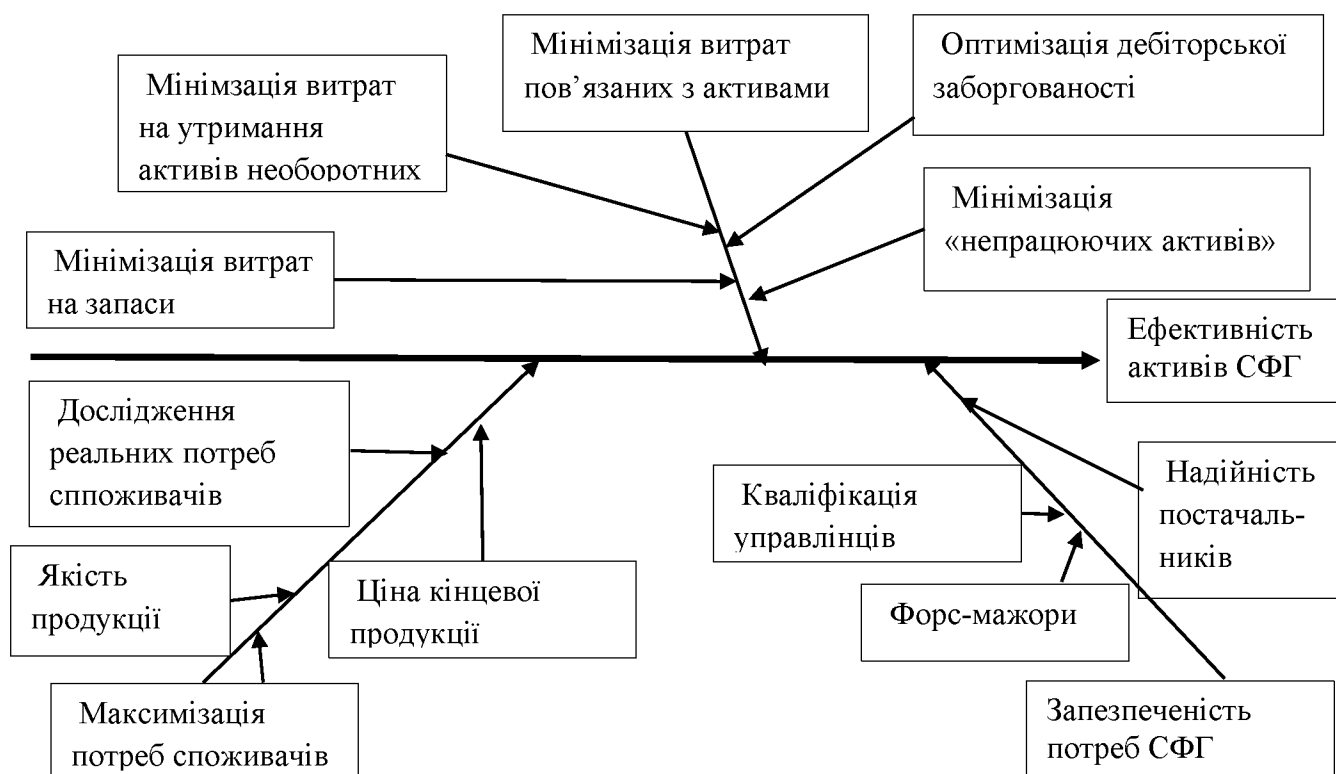

Рис. 3.1. Чинники ефективності активів ПІДПРИЄМСТВА «XXX», 2023 р.

Дослідивши чинники ефективності активів ПІДПРИЄМСТВА «XXX» вважаємо також за доцільне розподілити активи оборотні згідно їх ризиковості з ціллю формування додаткових управлінських акцентів відносно тих активів, котрі генерують найбільші ризики (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Групування активів оборотних згідно фінансового ризику ПІДПРИЄМСТВА «XXX» за 2021-2023 рр.

Ступінь ризику	Групи оборотних активів	Частина групи в загальному обсязі поточних активів, %			Відхилення 2023 р. від 2021 р., (+,-)
		2021	2022	2023	
Мінімальний	Грошові кошти, цінні папери	1,2	13,9	21,2	20,0
Малий	Дебіторська заборгованість підприємств з нормальним фінансовим станом, запаси, готова продукція	47,2	64,9	55,9	8,7
Середній	Незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів	49,9	17,2	19,7	-30,2
Високий	Дебіторська заборгованість підприємства зі складним фінансовим станом, готова продукція, що не користується попитом	1,6	4,0	3,1	1,5

Згідно із даними табл. 3.6 найбільшу питому вагу у складі активів оборотних згідно категорії ризику займають активи оборотні із малим та середнім рівнем ризику. Так, зокрема:

- активи оборотні із малим ризиком складають 47,2 %, 64,9 % та 55,9 % відповідно у 2021-2023 рр. До них належать дебіторська заборгованість підприємств з нормальним фінансовим станом, запаси, готова продукція;

- активи із середнім ризиком становить відповідно 49,9 %, 17,2 % та 19,7 % в періоді дослідження. До них належать незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів;

- активи оборотні із низьким ризиком складають відповідно 1,2 %, 13,9 % та 21,2 %. До них належать грошові кошти та цінні папери;

- активи з високим ризиком в межах СФГ відповідно за питоною вагою складають 1,6 %, 4,0 % та 3,1 %. До них належить незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів.

Дослідження дає підставу аргументувати висновки про доцільність скорочення активів оборотних із малим ризиком, тому, що хоча вони і генерують мінімальні ризики, проте не створюють прибутку, а в межах суб'єкту у 2023 р. вони займають вагому складову. Окрім того доцільним є оптимізація всіх груп активів оборотних.

Дослідивши детально чинники ефективності активів СФГ можемо формувати подальші управлінські дії.

Так, наприклад з ціллю скорочення витрат варто оптимізувати запаси, дебіторську заборгованість, непрацюючі активи.

З ціллю оптимізації непрацюючих активів, тобто грошових коштів, котрі формують ліквідність, але не приносять прибутку доцільно застосувати модель Баумоля.

З ціллю оптимізації дебіторської заборгованості варто використовувати такий управлінський механізм як надання знижки тим дебіторам, що розрахуються раніше строку. Окрім того доцільним є розрахунок таких показників як DSO, ADS і терміну заборгованості з продажу. Можливим також з ціллю оптимізації дебіторської заборгованості використання методів ABC та XYZ аналізів і їх поєднання.

Для цілей управління запасами, в розрізі їх виробничої складової та складової

запасів готової продукції доцільним є використання наступних методів:

- нормування;
- економіко-математичне моделювання;
- модель EOQ;
- методи ABC та XYZ аналізів і їх поєднання;
- інші методи.

Запаси палива в межах ПІДПРИЄМСТВА «XXX» для здійснення виробництва закупаються на стороні, тож, на наш погляд, доцільним буде створення моделі управління запасами паливо-мастильних матеріалів з використанням моделі Гаріса:

$$EOQ = \sqrt{\frac{2 \cdot OПП \cdot C_{pz}}{C_x}} \quad (3.1)$$

де EOQ – економічний розмір здійснення замовлення, тис. грн.;

C_{pz} – витрати здійснення виконання замовлення, тис. грн.;

OПП – середній попит, тис. грн.;

C_x – вартість відносно збереження одиниці товару [6, с.133].

Здійснивши розрахунок за даною моделлю визначимо оптимальний обсяг замовлення палива для ПІДПРИЄМСТВА «XXX»: $EOQ = \sqrt{\frac{2 \cdot 813 \cdot 6}{10}} = 31,2$ тис. грн.

Вважаємо також доцільним оптимізувати високоліквідні активи згідно моделі Баумоля, оскільки фактичні грошові кошти в межах підприємства є значними, а це кошти, котрі не приносять суб'єкту прибуток. Формула для розрахунку згідно моделі Баумоля:

$$ДА_{\max} = \sqrt{\frac{2 \cdot P_o \cdot ПО_{\text{до}}}{\Pi_{\delta}}} \quad (3.2)$$

де $ДА_{\max}$ - оптимальний обсяг стосовно максимального залишку грошових активів суб'єкту;

P_o - витрати відносно обслуговування операції поповнення грошових коштів;

$ПО_{\text{до}}$ - запланований обсяг відносно грошового обороту;

Π_{δ} - рівень втрат альтернативних доходів при зберіганні грошових коштів [6].

В межах підприємства «XXX» оптимальний обсяг відносно максимального залишку грошових активів складає: $DA_{max} = \sqrt{\frac{2 \cdot 0,1 \cdot 42766}{0,3}} = 168,9$ тис. грн.

Вважаємо також за доцільне оптимізувати дебіторську заборгованість ПІДПРИЄМСТВА «XXX» (табл. 3.7).

Оптимізація дебіторської заборгованості з використанням управлінських підходів перш за все передбачає скорочення термінів формування заборгованості дебіторів (табл.3.7).

Розрахунки показали доцільність скорочення термінів заборгованості з 60 днів до 6. За таких обставин передбачається зростання щоденного продажу на 8,2 тис. грн та скорочення середньорічного обсягу відносно заборгованості дебіторів на 7302,5 тис. грн.

Така політика провокує зменшення інвестицій в дебіторську заборгованість на 1557,8 тис. грн. При цьому будуть понесені додаткові витрати на знижки - 1089,9 тис. грн, окрім того на 109,7 тис. зростуть витрати на стягнення дебіторської заборгованості, однак у господарства скоротяться витрати за безнадійними боргами на 920,5 тис. грн.

Таблиця 3.7

Оптимізація дебіторської заборгованості ПІДПРИЄМСТВА «XXX», 2023

р.

Показники	До зміни кредитної політики	Ефект впливу зміни кредитної політики	Після зміни кредитної політики
1. Чиста виручка від реалізації	48962,0	2937,7	51899,7
2. Виробничі витрати, всього	15696,0	732,0	16428,0
а) постійні витрати	5239,2	0,0	5239,2
б) змінні витрати	10456,8	732,0	11188,7
3. Валовий прибуток	33266,0	2205,7	35471,7
4. Середній термін погашення ДЗ (DSO), днів	60	-54	6
5. Середньоденний продаж (ADS)	136,0	8,2	144,2
6. Середньорічна величина ДЗ за товари, роботи послуги	8167,5	-7302,5	865,0
7. Інвестиції в ДЗ	1744,3	-1557,8	186,5
8. Вартість інвестицій в ДЗ	296,5	-264,8	31,7

9. Витрати на знижки	0,0	1089,9	1089,9
10. Втрати за безнадійними боргами	1958,5	-920,5	1038,0
11. Витрати на стягнення ДЗ	97,9	109,7	207,6
12. Загальні витрати пов'язані з ДЗ	2352,9	14,2	2367,2
13. Економічний прибуток (збиток)	30913,1	2191,5	33104,6

Загальні витрати від стягнення дебіторської заборгованості при цьому зростуть на 14,2 тис. грн, але такі управлінські дії забезпечать додатковий ефект у вигляді отримання прибутку на суму 2191,5 тис. грн.

Тож, вважаємо що дані управлінські дії є ефективними та доцільними в межах СФГ.

Результати комплексного підходу і систематичного аналізу дають підстави до обґрунтування програми заходів відносно підвищення ефективності управління ризиком зниження фінансової стійкості в межах ПІДПРИЄМСТВА «XXX»:

- обґрунтування оптимального структурування капіталу суб'єкту та його подальше ефективне інвестування в активи з ціллю примноження прибутку;
- збільшення обсягів власних оборотних засобів з метою формування запасів для виходу із кризового фінансового стану;
- скорочення витрат на дебіторську заборгованість;
- розподілення зусиль з контролю за станом оборотних активів залежно від їх ризику;
- здійснення оптимізації окремих складових оборотного капіталу зокрема дебіторської заборгованості, грошових коштів та запасів;
- формування ефективної кредитної політики;
- прагнення до скорочення операційного та фінансового циклів;
- розвиток механізмів безготівкових розрахунків;
- поліпшення організації матеріально-технічного постачання з метою безперебійного і ритмічного забезпечення виробництва матеріальними ресурсами;
- розширення обсягів виробництва;
- користування кредиторською заборгованістю як безоплатним джерелом кредитних коштів;
- розширення асортименту продукції;
- розширення каналів збуту продукції;

- вирощування органічної продукції;
- використання сучасних управлінських методів.

ВИСНОВОК

Ризик зниження фінансової стійкості - це ймовірність втрати фінансової стійкості внаслідок розбалансованості складових грошових потоків спровокованих надмірним використанням позикових коштів.

Дослідження ризику зниження фінансової стійкості ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» за 2021-2023 рр. показало, що:

- капітал за приналежністю окреслює значну питому позикового капіталу у всіх досліджуваних роках, що власне генерує у собі ризик відносно фінансової стійкості для підприємства «ХХХ». Так, питома вага позикового капіталу становить у 2021-2023 рр. 65,0 %, 54,4 % та 54,1 %, при цьому зменшуючись у 2023 р. порівняно із 2021 р. на 10,8 в.п.;

- позиковий капітал за термінами користування і за ліквідністю акцентує на

тому, що даний капітал 100,0 % - поточні зобов'язання, які за ліквідністю є найбільш терміновими;

- показники джерел формування капіталу вказують на те, що господарство має значення показника коефіцієнту автономії, нижче за норматив (норматив не менше 0,5): 0,350; 0,456 та 0,459 відповідно у 2021-2023 рр. Коефіцієнт концентрації відносно залученого капіталу також має значення, що перевищують норматив і становить 0,650; 0,544 та 0,541, характеризуючись зменшенням на 0,108. Така динаміка коефіцієнтів автономії вказує на генерування ризику втрати фінансової стійкості суб'єкту;

- чистий прибуток характеризується зростанням на 10515 тис. грн або на 59,5 % у 2023 р. порівняно із 2021 р. При цьому весь прибуток спрямовується у нерозподілений і характеризується зростанням на кінець 2022 р. порівняно із 2021 р. на 5919 тис. грн і на 21395 тис. грн у 2023 р. порівняно із 2022 р.

- ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ» у 2021-2023 рр. має високі значення рентабельності витрат, проте дані показники в динаміці знижуються, що викликано тим, що собівартість зростала нижчими темпами порівняно із валовим прибутком;

- показник чистої рентабельності звичайної діяльності, загальної рентабельності господарської діяльності та чистої рентабельності господарської діяльності становив 136,5 %, 110,1 % та 125,6 % у 2021-2023 рр.;

- чиста рентабельність капіталу становила 135,2 %, 74,6 % та 68,8 % у 2021-2023 рр. Чиста рентабельність власного капіталу відповідно склала 569,1 %, 174,2 % та 150,5 %.;

- дослідження типу фінансової стійкості в межах ПІДПРИЄМСТВА «ХХХ», вказує на те, що у усіх досліджуваних роках суб'єкт характеризується нестачею власних оборотних активів з ціллю покриття запасів в обсягах 6916 тис. грн, 3353 тис. грн та 3889 тис. грн., що окреслює фінансовий стан суб'єкту як кризовий.

- рентабельність виробничих фондів в періоді дослідження скоротилась на 4231,7 тис. грн, в тому числі за рахунок факторів: за рахунок рентабельності продажу на 1951 тис. грн; за рахунок коефіцієнта фондомісткості на 45,5 тис. грн; за рахунок коефіцієнта завантаженості оборотних виробничих фондів на 2235,2 тис. грн.

- динаміка збільшення змінної складової витрат та зменшення постійних витрат призводить до зростання маржинального доходу та скорочення коефіцієнту маржинального доходу. Негативним аспектом, при цьому є зростання порогу рентабельності на 1134,7 тис. грн або ж 12,0 %. Варто сказати і про те, що зростає також запас фінансової стійкості на 10,7 %. Однак, поскільки прибуток зростає швидшими темпами (відбулось зростання на 66,4 % у 2023 р. порівняно із 2021 р.) аніж маржинальний дохід (відбулось зростання на 43,8 %), то сила впливу в межах операційного важеля знизилась із 1,47 – у 2021 р. до 1,27 – у 2023 р., тобто на 0,2. Дослідження відносно впливу факторів на запас фінансової стійкості ПІДПРИЄМСТВА «XXX» вказує на те, що запас фінансової стійкості зріс на 13,0 % за рахунок чистого доходу та зменшився на 2,3 % за рахунок порогу рентабельності.

- рентабельність капіталу скоротилась у 2023 р. порівнюючи із 2022 р. на 66,4 %. При цьому дана рентабельність скоротилась за рахунок наступних факторів: рентабельності продажу на 5,1 %; коефіцієнта окупності капіталу на 61,3 %.

Управління ризиком зниження фінансової стійкості окреслює доцільність залучення позикового капіталу, на що вказує показник ефекту фінансового левериджу.

Високі значення відносно ефекту в межах СФГ спровоковані значним перевищенням темпів зростання прибутку порівняно із темпами зростання власного капіталу, що, відповідно, позначається на високих значеннях в межах коефіцієнту валової рентабельності активів. Високі значення відносно коефіцієнту валової рентабельності активів свідчить про те, що відсотки за кредит можуть бути покриті і формувати додатковий прибуток, отже, залучення є доцільним.

Оптимізація структури капіталу СФГ за критерієм мінімізації середньозваженої вартості капіталу показала, що оптимальною буде структура, котра забезпечить мінімальну середньозважену вартість капіталу, яка згідно розрахунку складає 14,3 %. Дана вартість досягається за рахунок 35 % власного капіталу та 65 % - позикового капіталу.

При цьому дійсна структура капіталу СФГ станом на 2023 р. складає 45,9 % власного капіталу та 54,1 % - позикового капіталу.

Оптимізація дебіторської заборгованості з ціллю вивільнення коштів з обороту для подальших виробничих процесів показала зростання в результаті управлінських дій загальних витрат від стягнення дебіторської заборгованості на 14,2 тис. грн, але такі управлінські дії забезпечать додатковий ефект у вигляді скорочення тривалості терміну заборгованості дебіторів з 60 днів до 6 днів, що призведе до отримання додаткового прибутку на суму 2191,5 тис. грн.

Результати комплексного підходу і систематичного аналізу дають підстави до обґрунтування програми заходів відносно підвищення ефективності управління ризиком зниження фінансової стійкості в межах ПІДПРИЄМСТВА «XXX»:

- обґрунтування оптимального структурування капіталу суб'єкту та його подальше ефективне інвестування в активи з ціллю примноження прибутку;
- збільшення обсягів власних оборотних засобів з метою формування запасів для виходу із кризового фінансового стану;
- скорочення витрат на дебіторську заборгованість;
- розподілення зусиль з контролю за станом оборотних активів залежно від їх ризику;
- здійснення оптимізації окремих складових оборотного капіталу зокрема дебіторської заборгованості, грошових коштів та запасів;
- формування ефективної кредитної політики;
- прагнення до скорочення операційного та фінансового циклів;
- розвиток механізмів безготівкових розрахунків;

- поліпшення організації матеріально-технічного постачання з метою безперебійного і ритмічного забезпечення виробництва матеріальними ресурсами;
- розширення обсягів виробництва;
- користування кредиторською заборгованістю як безоплатним джерелом кредитних коштів;
- розширення асортименту продукції;
- розширення каналів збуту продукції;
- вирощування органічної продукції;
- використання сучасних управлінських методів.